

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเพื่อการค้นคว้า รวบรวมวิเคราะห์ ถึงแนวความคิด ทฤษฎีและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา ดังนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีความจำเป็น
2. แนวความคิดทฤษฎีการติดต่อสื่อสาร
3. แนวความคิดเกี่ยวกับทักษะ
4. การเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตร
5. ปัญหาอุปสรรคในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตร
6. การยอมรับการเปลี่ยนแปลงของเกษตรกร
7. การเลือกสื่อในงานส่งเสริมเผยแพร่
8. ความเป็นมาและการใช้ประโยชน์จากหอกระจายข่าว
9. การใช้หอกระจายข่าวในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรแก่เกษตรกร
10. โครงการหอกระจายข่าวเพื่องานส่งเสริมการเกษตรโดยกรมส่งเสริมการเกษตร
11. โครงการหอกระจายข่าวเพื่องานส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดกาฬสินธุ์
12. ผลการติดตามนิเทศงานและปัญหาโครงการหอกระจายข่าวเพื่องานส่งเสริมการเกษตร
13. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีความจำเป็น

ในการศึกษา คุณลักษณะองค์ประกอบของหอกระจายข่าว ที่มีประสิทธิภาพในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรที่ผู้ใหญ่บ้านเห็นว่าจำเป็นนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่ง มีการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับความจำเป็น เพื่อทำความเข้าใจในความจำเป็นของผู้ใหญ่บ้าน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวความคิด ตัวแปรของการศึกษา ตลอดจนการกำหนดประเด็นคำถามในการสร้างเครื่องมือเพื่อรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการอภิปรายผลการศึกษา

แนวความคิดทฤษฎีความจำเป็นนั้น มีผู้รู้หลายท่านได้ให้ความหมายแนวความคิดเกี่ยวกับความจำเป็น ซึ่งพอที่จะนำมากล่าวได้ดังนี้

บดี้ ธนะมัน (2530) นิภา นิธยาน (2530) ได้กล่าวถึงแนวความคิดเกี่ยวกับความจำเป็นพื้นฐานว่า ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ) คือ ความต้องการพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของประชาชนของไทย ที่ควรจะมีหรือควรจะเป็น เพื่อตอบสนองความต้องการจำเป็นที่เกิดจากทั้งอินทรีย์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีอยู่มากมายในการดำรงชีวิตมนุษย์ เช่นเดียวกับ ศรันย์ ดำริสุข (2530) ที่ได้กล่าวถึงความจำเป็น (Needs) ว่า คือ ความต้องการที่จำเป็น เป็นสถานะที่เป็นเครื่องหมายแห่งการขาดแคลน และวิจิตร อวระกุล (2535) ได้ให้ความหมายของความจำเป็น (Needs) ของมนุษย์เพิ่มเติมว่า ความต้องการนี้หากยังไม่ได้บำบัดให้เป็นที่พอใจตามสมควรแล้ว จะเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ การพัฒนาต่างๆ เป็นอย่างยิ่ง ส่วน ประยูร อุดมเสียง (2538) ได้กล่าวถึงความจำเป็นว่า “ความจำเป็น” บางท่านก็เรียกว่า “ความต้องการ” บางก็เรียกว่า “ความต้องการที่จำเป็น” ต่างก็แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า “Needs” ในขณะเดียวกัน Sanders (1972)อ้างถึงใน ประยูร อุดมเสียง (2538) ให้ความหมายของความจำเป็น “Needs” ว่า หมายถึง สถานการณ์ที่พฤติกรรมของบุคคลเบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปนี้อาจสูงหรือมาก หรือต่ำหรือน้อยเกินไป จากมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งมีความหมายคล้ายกับ Andress (1980) ที่กล่าวว่า ความจำเป็น เป็นช่องว่างที่ต้องการต่อเติม ซึ่งเป็นช่องว่างระหว่างสถานการณ์ที่กำลังเป็นอยู่จริง กับสถานการณ์ที่ปรารถนาจะเกิดขึ้น ส่วน Maslow (1970) ได้กล่าวถึงทฤษฎีความจำเป็นของมนุษย์ว่า มนุษย์มีความจำเป็นตามลำดับขั้น 5 ขั้นได้แก่

1. ความจำเป็นทางกายภาพ (The Physiological Needs) ได้แก่ ความจำเป็นในเรื่องอาหาร ที่อยู่อาศัย และอื่นๆ ที่ช่วยให้มนุษย์มีการดำเนินชีวิตอยู่ได้
2. ความจำเป็นในด้านความปลอดภัย (The Safety Needs) เป็นความจำเป็นในเรื่องการทำให้ตนเองปลอดภัยจากภัยอันตรายต่างๆ ตลอดจนความจำเป็นในความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินและการทำงาน
3. ความจำเป็นในด้านการเป็นที่ยอมรับและได้รับความรัก (The Belongingness and Love Needs) ได้แก่ความเป็นในการที่จะได้รับความรัก ความชอบจากผู้อื่นในสังคม หรือกลุ่มชนนั้นๆ
4. ความจำเป็นในเกียรติยศชื่อเสียง (The Esteem Needs) ได้แก่ ความจำเป็นในด้านการมีเกียรติยศ ชื่อเสียง ตลอดจนการได้รับการยกย่องจากสังคมที่อาศัยอยู่

5. ความจำเป็นในเรื่องที่ให้อำนาจกระทำและได้ผลดังใจปรารถนาของตน (The Needs for Self-Actualization) ซึ่งเป็นความจำเป็นสูงสุดของมนุษย์ และเป็นความจำเป็นสุดท้าย นั่นคือ การได้ทำในสิ่งที่ตนปรารถนาจะทำ

2.2 แนวความคิดทฤษฎีการติดต่อสื่อสาร (Communication Theory)

ในการศึกษาคุณลักษณะขององค์ประกอบของหอกระจายข่าวที่มีประสิทธิภาพในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรในจังหวัดกาฬสินธุ์นั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในองค์ประกอบของการติดต่อสื่อสาร เนื่องจากองค์ประกอบของหอกระจายข่าวนั้น มีองค์ประกอบที่เป็นองค์ประกอบของการติดต่อสื่อสาร ซึ่งได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้เปิดหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตร หอกระจายข่าว เทป เนื้อหาสาระ และผู้ฟัง ดังนั้น การศึกษาจะต้องมีความเข้าใจในทฤษฎี หลักการ องค์ประกอบของการติดต่อสื่อสาร เพื่อจะได้นำมาเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบและตัวแปรของการศึกษา ตลอดจนการวิเคราะห์และอภิปรายผลการศึกษาต่อไป

2.2.1 แนวความคิดและความหมายการติดต่อสื่อสาร

มีผู้ให้แนวความคิดและความหมายการติดต่อสื่อสารไว้มากมาย ท่าน ซึ่งพอที่จะนำมากล่าวได้ดังนี้

วิชญ์ คงคะจันทร์ (2524) และ ณรงค์ สมพงษ์ (2535) ได้กล่าวถึงการติดต่อสื่อสารว่า "Communication" มาจากภาษาลาตินที่เรียกว่า Communis ซึ่งหมายถึงร่วมกันหรือ ธรรมดา คล้ายคลึงกับ (Common) เมื่อเราติดต่อสื่อสารนั้น เรากำลังใช้วิธีการธรรมดากับคนบางคน ถ้าแปลตามรากศัพท์เดิม หมายถึงสิ่งที่มุ่งสร้างให้เกิด "ความร่วมมือ" ระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้อง หรืออาจจะกล่าวโดยทั่วไปว่า Communication เป็นกระบวนการ (process) ซึ่งบุคคล 2 คน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความจริง ความรู้สึก หรือความประทับใจ เพื่อว่าแต่ละคนจะได้รับความเข้าใจของความหมายอย่างธรรมดาของข่าวสาร (Message) หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ กระบวนการติดต่อสื่อสารจะต้องประกอบด้วย ผู้ส่งข่าว (Sender) ข่าวสาร (Message) ช่องทางการติดต่อ (Channel) และผู้รับข่าวสาร (Receiver) ซึ่งมีความหมายตรงกับ ประมะ สตะเวทิน (2531) ที่กล่าวว่า การสื่อสารคือกระบวนการของการถ่ายทอดข่าวสาร (Message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้ส่งสาร (Source) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า ผู้รับสาร (Receiver) โดยผ่านสื่อ (Channel) เช่นเดียวกับ ชม ภูมิภาค (2529) และ กิดานันท์ มะลิทอง (2531) ที่กล่าวว่า การติดต่อสื่อสารเป็นความร่วมมือกันระหว่าง ผู้สื่อสารกับผู้รับสาร ซึ่งอาจจะมาจากบุคคลหนึ่งไปสู่กลุ่มชน จากกลุ่มชนไปสู่

บุคคล หรือจากกลุ่มชนหนึ่งไปสู่อีกกลุ่มชนหนึ่งก็ได้ โดยผู้สื่อสารจะต้องมีความมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์บางประการเพื่อให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมายนั้นๆ เมื่อผู้รับเกิดผลตามความมุ่งหมาย ก็ถือว่าเกิดความร่วมมือกันระหว่างผู้สื่อสารกับผู้รับสาร ซึ่งคล้ายกับ Rogers (1973) ที่ได้กล่าวถึงการติดต่อสื่อสารว่า คือ การที่ผู้ส่งสาร (Source) ส่งสารไปยังผู้รับสาร (Receiver) โดยมีวัตถุประสงค์ในการส่งสารเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวของผู้รับสารด้านความรู้ ทัศนคติ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับสาร และยังคงคล้องกับ Schramm (1955) ที่กล่าวว่าการสื่อสารอยู่ที่ความสัมพันธ์ของมนุษย์ (Human relationship) พื้นฐานความสัมพันธ์ของมนุษย์ หากมนุษย์ไม่มีความสัมพันธ์กัน การสื่อสารก็ไม่เกิดขึ้น ส่วน Berlo (1960) ได้กล่าวถึงรูปแบบของกระบวนการของการติดต่อสื่อสารประกอบด้วย

1. ต้นตอหรือแหล่งของการติดต่อสื่อสาร
2. การเข้ารหัส
3. ข่าวนสาร
4. ช่องทางของการติดต่อ
5. การถอดรหัส
6. ผู้รับข่าวสาร

จากความหมายแนวความคิดการติดต่อสื่อสารของหลายๆ ท่าน พอจะนำมา กล่าวได้ว่าการติดต่อสื่อสาร "Communication" เป็นการติดต่อสื่อสารกันของบุคคลอย่างน้อย 2 คนขึ้นไป เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน ทำให้สามารถรับรู้เข้าใจในเรื่องราวอันมีความหมายร่วมกันและเกิดการตอบสนองต่อกัน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในผู้รับสาร ตลอดจนทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายของบุคคลที่ติดต่อสื่อสารกัน

2.2.2 องค์ประกอบของการติดต่อสื่อสาร

ณรงค์ สมพงษ์ (2535) ได้สรุปองค์ประกอบของการสื่อสารไว้ 5 องค์ประกอบดังนี้

1. ผู้ส่ง (Source or Communicator)
2. สาร (Message)
3. ช่องทางหรือสื่อ (Channel)
4. ผู้รับสาร (Receiver or Destination)
5. ผลของการสื่อสาร (Effects)

นอกจากองค์ประกอบทั้ง 5 นี้แล้ว อาจรวมถึงจุดมุ่งหมาย (Objective) และปฏิบัติการตอบสนอง (Feedback) ดังแผนภูมิ

ภาพที่ 2 องค์ประกอบของการติดต่อสื่อสาร

ที่มา : ณรงค์ สมพงษ์ (2535) วิธีการส่งเสริมการเกษตร

บุญสม วราเอกศิริ (2529) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของการติดต่อสื่อสารว่า

1. ผู้ส่งข่าวสาร (Sender) หรือผู้สื่อสาร หรือผู้เป็นต้นข่าว อาจจะเป็นบุคคลเดียว คณะบุคคล หน่วยงาน สถาบันต่างๆ (ไม่ว่าจะเป็นสถาบันเล็กหรือสถาบันใหญ่ระดับประเทศ) ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ส่งข่าวสาร และในขณะเดียวกันก็อาจจะเป็นผู้รับข่าวสาร ก็ได้ หากมีการส่งข่าวสารกลับ เป็นการตอบโต้กัน หรือที่เรียกว่า แบบยุดลวิถี (Two-way communication)
2. ข่าวสาร (Message) เป็นตัวข่าวสาร หรือเรื่องราวที่ผู้ส่งข่าวสารต้องการส่งไปให้ผู้รับข่าวสาร ได้แก่ ความรู้ ข่าวสาร เรื่องราว คำพูด หรือซึ่งอาจจะต้องมีการนำมาเข้ารหัส (Encoder) ออกมาเป็นรูป สัญลักษณ์ สัญญาณ หรือกิริยาท่าทางต่างๆ และผู้รับจะถอดรหัส (Decoder) ออกมาในรูปที่ผู้รับสามารถจะเข้าใจได้
3. ช่องทางของข่าวสาร (Channel) หรือสื่อกลาง เป็นสื่อที่ใช้ในการถ่ายทอดข่าวสารหรือวิถีทางที่จะนำข่าวสารไปยังผู้รับ หากไม่มีสื่อกลางหรือช่องทางนี้ ข่าวสารก็ไม่สามารถไปถึงผู้รับได้ เช่น เอกสาร สิ่งพิมพ์ การสาธิต การบรรยาย การจัดนิทรรศการ การเขียน เป็นต้น
4. ผู้รับข่าวสาร (Receiver) หรือจุดหมายปลายทางของผู้ส่งข่าวสาร ซึ่งอาจจะเป็นคนหรือกลุ่มบุคคลก็ได้ และในขณะที่เป็นผู้รับสาร ก็สามารถเป็นผู้ส่งข่าวสารได้ หากเป็นการสื่อสารแบบยุดลวิถี คือมีลักษณะที่ตอบโต้กัน

2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับทัศนะ

ทัศนะ ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2531) หมายถึง ความเห็น การเห็น เครื่องรู้เห็น สิ่งที่เห็นการแสดง ซึ่งก็มีความหมายสอดคล้องกับ Kolesnik (1970) อ้างถึงใน จุมพล นิภาเกษม (2536) ที่กล่าวว่า ทัศนะเป็นความเห็นเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เป็นการแสดงออกซึ่งเกิดจากการตัดสินใจจากการประเมินค่า ซึ่งโยธิน คັນสนยุทธ และจุมพล พูลภัทรชีวิน (2524) ได้ให้นิยามของความเห็นว่า เป็นการแสดงออกทางภาษาเกี่ยวกับทัศนคติ ความเชื่อ หรือค่านิยม ความเห็นไม่ใช่สิ่งเดียวกับทัศนคติ เพราะในตัวของมันเองไม่จำเป็นต้องประกอบด้วยองค์ประกอบทางอารมณ์ หรือทางพฤติกรรม

จากความหมายของทัศนะที่ผ่านมา พอที่จะนำมาสรุปได้ว่า ทัศนะเป็นความเห็นของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูด หรือลายลักษณ์อักษร ทำให้ทราบทัศนะของบุคคลนั้นๆ ต่อสิ่งนั้นๆ ได้

การแสดงทัศนะต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งนั้น ซูซีฟ อ่อนโคกสูง (2522) ได้กล่าวว่า อาจเป็นไปได้ 2 ทาง ได้แก่ การแสดงทัศนะในทางชอบหรือบวก และการแสดงทัศนะในทางไม่ชอบหรือทางลบ ซึ่งการแสดงทัศนะของคนนั้นเกิดขึ้นตามเงื่อนไข 4 ประการได้แก่

1. การเพิ่มพูนและประสมประสานของการตอบสนอง ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ในความคิดต่างๆ
 2. ขึ้นอยู่กับความแตกต่างของบุคคลซึ่งมีประสบการณ์ที่แตกต่างกัน
 3. อิทธิพลของประสบการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน หรือความตกใจ จะเป็นผลให้จดจำประสบการณ์นั้นได้นาน เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้คนมีทัศนะต่อสิ่งต่างๆ ได้
 4. การถ่ายทอดทัศนคติทัศนะของคนบางคนก็ได้อมาโดยการเลียนแบบของคนอื่น
- การเปลี่ยนแปลงทัศนะ ของคนนั้นสามารถทำได้โดย
1. การจัดประสบการณ์ให้ใหม่
 2. ให้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง
 3. การเร้าให้เกิดอารมณ์กลัว

ส่วนการวัดทัศนะนั้น ทำได้โดย

1. ใช้แบบสอบถาม โดยให้ผู้ตอบแสดงทัศนะต่อข้อความ คำถามในแต่ละข้อว่า ไม่เห็นด้วย ค่อนข้างจะไม่เห็นด้วย รู้สึกเฉยๆ ค่อนข้างจะเห็นด้วย เห็นด้วยอย่างยิ่ง

2. ใช้วิธีสังเกตและสัมภาษณ์ โดยเมื่อต้องการทราบทัศนคติของบุคคลต่อวัตถุหรือสภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง อาจทำได้โดยวิธีการสังเกตโดยตรง

2.4 การเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตร

เนื่องจากหอกระจายข่าวเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่ใช้ในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรไปสู่บุคคลเป้าหมาย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตร ดังนี้ การเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตร คือ กระบวนการของการติดต่อสื่อสารในเรื่องของแนวคิดใหม่ ความรู้ใหม่ เทคนิค วิธีการใหม่หรือนวัตกรรมที่เกี่ยวกับการเกษตร ให้แพร่ขยายออกไปจากแหล่งต้นตอ เช่น มหาวิทยาลัย สถาบันค้นคว้าวิจัย สถาบันทดลอง ฯลฯ ไปยังกลุ่มชนเป้าหมาย จนกระทั่งกลุ่มชนนั้นๆ ยอมรับและนำเอาไปใช้ให้เกิดประโยชน์

การส่งเสริมการเกษตรเป็นกระบวนการเรียนการสอน และบริการที่จะให้เกษตรกร และบุคคลเป้าหมายมีการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมเพื่อพัฒนาด้านการเกษตร และความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมในฐานะที่เป็นผู้ทำงานใกล้ชิดกับเกษตรกร ทำหน้าที่เสนอแนะความรู้วิชาการ และแก้ปัญหาพร้อมกับเกษตรกร นอกจากจะต้องเป็นผู้มีความรู้ทางด้านวิชาการเฉพาะสาขา (Subject Matter Specialist) และความรู้อื่นๆ แล้วยังจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจถึงเทคนิควิธีการต่างๆ ที่จะถ่ายทอดความรู้ ความคิด และข่าวสารต่างๆ ไปสู่เกษตรกร ไม่ว่าจะเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มบุคคลก็ตาม นอกจากนั้นจะต้องรับทราบถึงความคิดและปัญหาอุปสรรคของเกษตรกร เพื่อหาทางแก้ปัญหาเหล่านั้นให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจึงจำเป็นที่จะต้องทราบถึงหลักการขบวนการองค์ประกอบปัญหาอุปสรรคของการติดต่อสื่อสารเพื่อให้เกิดการเลือกใช้รูปแบบของการสื่อสารที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ประสบการณ์ ระหว่างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรกับเกษตรกรเป็นไปอย่างถูกต้อง สมบูรณ์ และมีประสิทธิภาพมากที่สุด

การส่งเสริมการเกษตร มีวิธีการที่จะเข้าถึงเกษตรกรได้ ทั้งเป็นรายบุคคล (Individual) เป็นกลุ่ม (Group) และแบบมวลชน (Mass) ซึ่งทุกวิธีการเข้าถึงเกษตรกรนี้ จะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับเกษตรกรทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การส่งเสริมแบบมวลชน จะต้องนำเอาหลักการสื่อสารมวลชน (Mass Communication) มาใช้กับงานส่งเสริมการเกษตร โดยจะยึดเอาวิธีการของการสื่อสาร โดยเฉพาะองค์ประกอบของการติดต่อสื่อสาร ซึ่งลักษณะขององค์ประกอบของการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสมในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตร ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ผู้ส่งข่าวสาร (Sender) หรือผู้สื่อสาร (Communicator) หรือแหล่งข่าว ควรมีลักษณะตามที่ บุญสม วราเอกศิริ (2529) ได้บอกลักษณะของผู้ส่งข่าวสาร หรือผู้สื่อสารที่เหมาะสมในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรว่า

1.1 ความเชื่อถือ (Credibility) การสื่อสารจะได้ผลนั้นต้องมีความเชื่อถือได้ในเรื่องของผู้ให้ข่าวหรือแหล่งข่าวเพื่อให้ผู้รับเกิดความมั่นใจหรือเต็มใจรับฟังข่าวสารนั้น ตัวอย่างเช่น หนังสือพิมพ์ หรือสถานีวิทยุที่เคยเสนอข่าวคลาดเคลื่อน ประชาชนจะไม่เชื่อถือ ในการเสนอข่าวครั้งต่อไปในการส่งเสริมการเกษตรมีความได้เปรียบ เนื่องจากเป็นหน่วยงานราชการ ประชาชนให้ความเชื่อถือกว่าเอกชน แต่อย่าไปทำให้เขาเกิดความไม่เชื่อถือ

1.2 ความบ่อยและความสม่ำเสมอ (Continuity and Consistency) คือ การสื่อสารจะได้ต้องส่งบ่อยๆ ติดต่อกัน หรือมีการย้ำหรือซ้ำ เพื่อเตือนความทรงจำ หรือเปลี่ยนทัศนคติ และมีความสม่ำเสมอ เสมอต้นเสมอปลาย มิใช่ส่งข่าวชนิดขาดๆ หายๆ ไม่เที่ยงตรงแน่นอน

ส่วนวิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์ (2528) ได้กล่าวถึงลักษณะของผู้ส่งข่าวว่า

1.3 ความซื่อสัตย์ ยึดถือความจริง (Truth) อย่างมั่นคง เพื่อให้เป็นที่ไว้วางใจ และเชื่อถือได้จากผู้รับ การติดต่อสื่อสารจะต้องละเว้นการหลอกลวง ไปปดมดเท็จ หรือการใช้เล่ห์กลต่างๆ เพื่อบิดเบือนความจริง หรือก่อให้เกิดความเข้าใจผิด เพราะสิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อหน่วยงานได้ โดยเฉพาะประชาชนหมดความเชื่อถือ ศรัทธา ในตัว ผู้ส่งข่าวสาร องค์กร หรือสถาบันทันที

2. เนื้อหาสาระ (Content) หรือข่าวสาร (Message) ควรมีลักษณะตามที่ บุญสม วราเอกศิริ (2529) ได้บอกไว้ดังนี้

2.1 มีความเหมาะสม (Context) การสื่อสารที่ดีจะต้องมีความเหมาะสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมของสังคม เครื่องมือสื่อสารนั้น เป็นเพียงสิ่งประกอบ แต่ความจริงสำคัญอยู่ที่ท่าทาง ภาษา คำพูด ที่เหมาะสมกับสังคม วัฒนธรรม หมู่ชน หรือสภาพแวดล้อมนั้นๆ การยกมือไหว้สำหรับสังคมไทยย่อมเหมาะสมและเข้าถึงประชาชนได้ดีกว่า

2.2 เนื้อหาสาระ (Content) ข่าวที่ดีจะต้องมีความเหมาะสมสำหรับผู้รับ คือ มีสาระมีประโยชน์แก่กลุ่มชนนั้นๆ หรือมีสิ่งที่เขาจะได้ผลประโยชน์ จึงจะน่าสนใจ บางครั้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อชนกลุ่มหนึ่งมาก แต่อาจจะไม่มีสาระสำหรับคนบางกลุ่ม ในเรื่องนี้จึงจำเป็นต้องใช้การวิเคราะห์พิจารณากลุ่มชนเป้าหมายด้วย

2.3 ความแจ่มแจ้ง (Clarity) ข่าวสารนั้นต้องง่ายใช้ภาษาที่ผู้รับเข้าใจ คือ ใ้ภาษาของเขา ศัพท์ที่ยากและสูงไม่มีประโยชน์ ควรตัดออกให้หมด ให้ชัดเจน เข้าใจง่าย มีความมุ่งหมายเดียว อย่าให้คลุมเครือ หรือมีความหมายหลายแง่หรือตกหล่นข้อความบางตอนที่ สำคัญไป

ส่วน วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์ (2528) ได้กล่าวถึงลักษณะของเนื้อหาสาระหรือ ข่าวสารว่า

2.4 ต้องมีหลักแห่งความชัดเจน (Principle of clarity) คือ การติดต่อสื่อสารทุกประเภท จะต้องยึดหลักแห่งความชัดเจน ข่าวสารตลอดจนถ้อยคำต่างๆ ที่ใช้สื่อสารจะต้องชัดเจนแจ่มใส เพื่อเป็นที่เข้าใจได้ง่าย และเข้าใจตรงกัน ระหว่างผู้รับและผู้ส่ง

2.5 ต้องมีหลักแห่งความสนใจ (Principle of attention) การติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจนั้น สารที่ส่งออกไปจะต้องทำให้เป็นที่น่าสนใจแก่ผู้รับด้วย เมื่อผู้รับมีความสนใจเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ก็ย่อมทำให้ความเข้าใจในสารนั้นๆ ได้ง่าย และรวดเร็วยิ่งขึ้น

2.6 ข่าวสารนั้น จะต้องได้รับการออกแบบและส่งออกไปด้วยวิธีการที่ดึงดูดความสนใจแก่ผู้รับ

2.7 ข่าวสารนั้นจะต้องใช้สัญลักษณ์หรือระบบแห่งสัญญาณต่างๆ ซึ่งเป็นที่เข้าใจตรงกันระหว่างผู้ส่งและผู้รับ

2.8 ข่าวสารจะต้องกระตุ้นหรือเร้าความต้องการของผู้รับ และชี้แนะวิธีการบางประการที่จะตอบสนองความต้องการของผู้รับด้วย

2.9 ข่าวสารนั้น จะต้องแนะนำวิธีการที่จะตอบสนองความพอใจ ความต้องการเหล่านั้นอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์กลุ่ม (Group situation) ผู้รับสารเกี่ยวข้องอยู่เสมอ เพื่อเขาจะสามารถตอบสนองความตามที่เราปรารถนาได้

3. ช่องทางของข่าวสาร (Channels) ควรมีลักษณะตามที่ บุญสม วราเอกศิริ (2529) ได้บอกไว้ว่า ข่าวสารจะเผยแพร่ได้ดีต้องส่งให้ถูกช่องทางของการสื่อสารนั้นๆ โดยมองหาช่องทางที่เปิดรับข่าวสารที่เราจะส่งและส่งถูกสายงาน กรม กอง หน่วย หรือโดยวิทยุ โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ ส่งถึง ตัวบุคคลโดยตรง จะรวดเร็วกว่า หรือส่งที่บ้านได้รับเร็วกว่าการส่งให้ที่ทำงานเราควรเลือกช่องทางที่ให้ผลรวดเร็วที่สุด

4. ผู้รับสารหรือผู้ฟัง (Receiver) หรือจุดหมายปลายทาง บุญสม วราเอกศิริ (2529) ได้กล่าวถึงผู้รับสารหรือผู้ฟังว่า ความสามารถของผู้รับ (Capability audience) การสื่อสารที่ถือว่าได้ผลนั้นต้องใช้ความพยายามหรือแรงงานน้อยที่สุด การสื่อสารจะง่ายสะดวกก็ขึ้นอยู่กับ

ความสามารถในการรับรู้ของผู้รับ ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น สถานที่ โอกาส นิสัย ความรู้พื้นฐานที่จะช่วยให้เข้าใจของผู้รับ เป็นต้น

นอกจากองค์ประกอบของการสื่อสารที่นำมาใช้ในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรยังมีส่วนประกอบที่จำเป็นในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรผ่านหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน นั่นคือ ผู้ใหญ่บ้าน ในการศึกษาคุณลักษณะขององค์ประกอบของหอกระจายข่าวที่มีความจำเป็นในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรผ่านหอกระจายข่าว กล่าวคือเป็นผู้เปิดหอกระจายข่าวเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตร นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านก็เปรียบเสมือนตัวแทนประชาชนในหมู่บ้าน หรือเกษตรกร ผู้รับฟังหอกระจายข่าว และจะทำให้ทราบลักษณะขององค์ประกอบของหอกระจายข่าวที่มีความเหมาะสม หรือมีความจำเป็นในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตร ดังนั้นจึงต้องมีการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับผู้ใหญ่บ้าน เพื่อนำมาสร้างกรอบแนวความคิด การกำหนดประเด็นคำถาม เพื่อนำมาวิจารณ์ผลการศึกษาคต่อไป

ผู้ใหญ่บ้าน หมายถึง บุคคลที่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนในหมู่บ้านให้เป็นตัวแทนในการกระทำหน้าที่ กิจกรรมต่างๆ แทนตัวเอง เนื่องจากเห็นว่าเป็นบุคคลที่มีความเหมาะสม มีความรู้ ความสามารถ มีความน่าเชื่อถือ และประชาชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ให้การสนับสนุน ซึ่งสมศักดิ์ พลภักดิ์ (2528) ได้กล่าวถึงผู้ใหญ่บ้านว่า “ผู้ใหญ่บ้าน” เป็นตัวแทนสังคมหน่วยย่อยที่สุดซึ่งอยู่ระดับล่าง คงไม่มีใครปฏิเสธว่าไม่ใช่ “ผู้ใหญ่บ้าน” เป็นที่เคารพนับถือ และไว้วางใจของชาวบ้านที่จะนำความเจริญมาสู่หมู่บ้าน และเป็นผู้ที่เข้าประชุมอำเภอหรือที่เรียกกันว่าวันประชุมประจำเดือนของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับข้อราชการต่างๆ แล้วนำข้อราชการกลับมาประชุมชาวบ้านต่ออีกทอดหนึ่ง

ส่วนบทบาทของผู้ใหญ่บ้านในกฎหมายลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2467 ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการเป็นผู้ประสานระหว่างหมู่บ้านกับทางราชการ การเสนอโครงการต่างๆ เพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน เช่น โครงการสร้างถนนหนทาง การขุดลอกหนองน้ำ การขุดลอกลำห้วย การสร้างน้ำประปาหมู่บ้าน และโครงการอื่นๆ เพื่อเป็นการสร้างความเจริญรุ่งเรืองสู่หมู่บ้าน เป็นต้น

ในด้านการทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรผ่านหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านนั้น เนื่องจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่มีอยู่จำนวนจำกัด ไม่พอเพียงที่จะดูแลพบปะและเยี่ยมเยียนเกษตรกร เพื่อให้คำแนะนำส่งเสริมตลอดจนการให้คำปรึกษา และร่วมแก้ไขปัญหากับเกษตรกร ดังนั้นการส่งเสริมการเกษตรในปัจจุบัน จึงมองเห็นความสำคัญของผู้ใหญ่บ้านในอันที่

จะใช้เป็นตัวแทนของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมในระดับหมู่บ้าน เนื่องจากผู้ใหญ่บ้าน กำนันนับเป็นตัวจักรสำคัญที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด เจือจางแห่งความสำเร็จของการปกครองการพัฒนาในด้านต่างๆ จึงอยู่ที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเหล่านี้ (ทินกร ชาทกุล, 2529) โดยผู้ใหญ่บ้านที่เข้าร่วมโครงการหอกระจายข่าวเพื่องานส่งเสริมการเกษตรในแต่ละอำเภอนั้น จะได้รับคำแนะนำคำชี้แจงถึงวิธีการปฏิบัติงานในโครงการว่าจะมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล โดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลจะแจ้งให้ทราบในวันประชุมสภาตำบล เป็นส่วนใหญ่ หรือไม่ก็วันประชุมประจำเดือนกำนันผู้ใหญ่บ้าน หลังจากที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรได้พิจารณาคัดเลือกหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ตลอดจนการส่งมอบเทปความรู้การเกษตรในแต่ละชุดนั้น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจะนำไปมอบให้แก่ผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการในปีนั้นๆ เพื่อนำไปเปิดเผยแพร่ผ่านหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ให้เกษตรกรหรือประชาชนในหมู่บ้านรับทราบต่อไป

จากการเข้าร่วมโครงการหอกระจายข่าวเพื่องานส่งเสริมการเกษตรกับกรมส่งเสริมการเกษตรของผู้ใหญ่บ้าน การดำเนินงานที่ผ่านมาได้พบปัญหาอุปสรรคเกิดขึ้นหลายอย่างซึ่งพอที่จะนำมาสรุปได้ดังนี้เช่น ผู้ใหญ่บ้านมีภารกิจมาก ต้องรับผิดชอบงานหลายๆ ด้าน หลายๆ อย่าง หน่วยงานของทางราชการที่เข้ามาขอความร่วมมือ ประสานงาน นอกจากนั้นก็มีภารกิจส่วนตัวมาก ปัญหาการจัดส่งเทปไม่สม่ำเสมอ เนื้อหาของเทปไม่เหมาะสมกับพื้นที่ภูมิภาค หอกระจายข่าวมีการชำรุดขาดงบประมาณในการซ่อมแซม ขาดค่ากระแสไฟฟ้าจากการใช้หอกระจายข่าวในแต่ละเดือน ตลอดจนการไม่ได้รับคำตอบแทนจากการดำเนินงาน หรือการเปิดเทปความรู้ทางการเกษตรเผยแพร่ผ่านหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านและปัญหาอุปสรรคอื่นๆ

2.5 ปัญหา อุปสรรคในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตร

ในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรนั้นจากการดำเนินการที่ผ่านมาได้มีปัญหา อุปสรรคในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรอยู่หลายประการ ซึ่งเป็นผลทำให้การเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรไม่ประสบผลเท่าที่ควร และปัญหานั้นในส่วนหนึ่งเกิดจากการนำหลักการของการติดต่อสื่อสารมาใช้แล้วเกิดความล้มเหลว ซึ่งพอที่จะนำไปปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากองค์ประกอบในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรมาใช้นั้นได้ดังนี้

บุญสม วราเอกศิริ (2529) ได้กล่าวถึงการติดต่อสื่อสารในงานส่งเสริมการเกษตรที่ไม่ประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวว่า การติดต่อสื่อสารหรือการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรจะเกิดความล้มเหลว (Communication break-down) ขึ้นในการส่งเสริมการเกษตร เพราะเมื่อถ่ายทอด

แนวคิดหรือข่าวสารออกไปแล้ว ปรากฏว่า ผู้รับข่าวสารมีความคิด ความเข้าใจในข่าวสารนั้นไม่ตรงกับผู้ส่งข่าวสารต้องการจึงเป็นปัญหาอยู่ว่า จะทำอย่างไรจึงจะให้เกษตรกรเกิดความเข้าใจในแนวคิด หรือเรื่องราวเหมือนๆ กันที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเข้าใจ

วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์ (2528) ได้กล่าวถึงอุปสรรคในการติดต่อสื่อสารในงานส่งเสริมการเกษตรว่า การติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพนั้น หมายถึงการติดต่อสื่อสารนั้นทั้งผู้ส่งและผู้รับมีความเข้าใจตรงกันหรือเหมือนกัน และนั่นหมายความว่าข่าวสาร (Message) ที่ผู้ส่งไปนั้นจะต้องเป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้งชัดซึ่งเป็นอย่างดีแก่ผู้รับ แต่โดยสภาพความเป็นจริงแล้ว การติดต่อสื่อสารของมนุษย์นั้นต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคหลายประการ อุปสรรคเหล่านี้คือ เครื่องกีดขวางหรือสิ่งสกัดกั้นการติดต่อสื่อสารของมนุษย์ให้ด้อยประสิทธิภาพลง

ฉะนั้น อุปสรรคหรือสิ่งสกัดกั้น การติดต่อสื่อสารก็คือ ตัวการหรือสิ่งที่คอยรบกวน การติดต่อสื่อสารหรือทำให้ การติดต่อสื่อสารต้องติดขัด สะดุดชะงักหรือเป็นไปได้อย่างไม่มีประสิทธิภาพหรือบางครั้งอาจทำให้การติดต่อสื่อสารนั้นเป็นไปไม่ได้เลย อันได้แก่ การสื่อสารที่ล้มเหลว (Communication breakdowns) ในการศึกษาถึงเรื่องการติดต่อสื่อสาร เราจึงจำเป็นต้องศึกษาถึงอุปสรรคต่างๆ เหล่านี้ เพื่อที่เราจะได้หาทางหลีกเลี่ยงหรือป้องกันแก้ไข เพื่อให้การติดต่อสื่อสารของเรานั้นเป็นไปอย่างราบรื่น มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมาย อุปสรรคแห่งการติดต่อสื่อสารที่สำคัญมีดังนี้คือ

1. อุปสรรคทางด้านกลไก คือสิ่งที่เป็นอุปสรรคคอยรบกวนกลไกแห่งการติดต่อสื่อสาร อุปสรรคประเภทนี้บางครั้งเราก็เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “อุปสรรคแห่งช่องทางการติดต่อสื่อสาร” ซึ่งเกิดขึ้นได้เสมอทั้งช่องทางการติดต่อสื่อสารที่ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลที่ใช้วิธีสื่อสารด้วยการพบปะพูดคุยกัน ตัวอย่างเช่น อุปสรรคของการติดต่อสื่อสารที่เกิดขึ้นจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ วิทยุที่มีเสียงคลื่นรบกวน ทำให้เราฟังข่าวสารได้ไม่ชัดเจน หรือโทรทัศน์ที่มีภาพล้นหรือภาพเด่นจนดูไม่รู้เรื่อง หากเป็นการพูดคุยสนทนากันระหว่างบุคคล ตัวอุปสรรคเหล่านี้ก็ได้แก่ เสียงต่างๆ ที่เข้ามารบกวนจนทำให้คุยกันไม่รู้เรื่อง เช่น เสียงรถยนต์ เสียงเครื่องจักร เสียงเด็กร้องไห้ เสียงคนโห่ร้องระโง่น ฯลฯ หากเป็นข้อเขียนหรือสิ่งพิมพ์ อุปสรรคเหล่านี้ก็ได้แก่ ตัวพิมพ์ที่ไม่ชัดเจน ตัวหนังสือที่พิมพ์ผิด ตกหล่นคนละบรรทัด หน้าหนังสือที่มีหน้าฉีกขาด สูญหาย เป็นต้น

2. อุปสรรคทางด้านภาษา หมายถึงอุปสรรคทางด้านภาษาซึ่งเป็นอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการใช้ภาษาในข่าวสาร ทำให้เข้าใจในข่าวสารนั้นได้ยากลำบาก หรือไม่เข้าใจในคำพูดหรือภาษาที่ใช้ หรือเข้าใจความหมายผิดไป หรือเข้าใจไปคนละทาง

นอกจากนี้ยังมีอุปสรรคของการติดต่อสื่อสารอีกหลายสิ่งที่ทำให้การติดต่อสื่อสารด้วยประสิทธิภาพหรือล้มเหลว อันได้แก่

ภูมิหลังที่แตกต่างกันของผู้สื่อสาร หากคู่สื่อสารคือผู้ส่งข่าวสารและผู้รับข่าวสารมีความแตกต่างกันมากในด้านภูมิหลัง หรือมีภูมิหลังที่ไม่เหมือนกันเลยนั้น ย่อมสื่อสารกันให้เข้าใจได้ยาก เพราะภูมิหลังที่แตกต่างกันของทั้งสองฝ่ายจะเป็นตัวคอยสกัดกั้นทำให้เกิดเป็นอุปสรรคของการติดต่อสื่อสาร และสื่อสารกันไม่เข้าใจ

ความแตกต่างกันทางด้านการศึกษา ก็เป็นสิ่งที่สกัดกั้นการสื่อสารให้เป็นไปได้อย่างไม่ราบรื่น ผู้ส่งสารและผู้รับสารที่มีระดับภูมิความรู้แตกต่างกันมาก อาจจะสื่อสารกันให้เข้าใจได้ยากลำบากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาที่ใกล้เคียงกัน

ความสนใจในข่าวสารแตกต่างกัน ในการสื่อสารนั้น หากผู้รับสารมีความสนใจในข่าวสารนั้นอยู่เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว โอกาสที่จะเข้าใจในข่าวสารนั้นย่อมมีมากขึ้นเป็นธรรมดา เพราะมีความสนใจหรือตั้งใจจดจ่อ พร้อมทั้งจะรับอยู่แล้ว แต่หากผู้รับไม่สนใจหรือไม่แยแสต่อข่าวสารนั้น ก็อาจจะไม่เข้าใจหรือไม่รู้เรื่อง เช่น นักศึกษาที่สนใจฟังคำบรรยายจากผู้สอนย่อมมีโอกาสทำความเข้าใจในวิชานั้นได้มากกว่านักศึกษาที่ไม่สนใจฟัง เพราะนั่งหลับอยู่ เป็นต้น

ความแตกต่างกันของระดับสมอง มีส่วนสำคัญในการรับรู้และเข้าใจข่าวสารของบุคคล ทั้งนี้เพราะแต่ละคนอาจมีระดับประสิทธิภาพทางสมองที่แตกต่างกันไป คนบางคนรับรู้และเข้าใจในสิ่งต่างๆ ได้รวดเร็ว จับใจ ในขณะที่บุคคลบางคนอาจรับรู้และเข้าใจได้ช้า หรือต้องใช้เวลาทำความเข้าใจนานกว่า เป็นต้น

ความแตกต่างของระดับภาษาและการใช้ภาษา บ่อยครั้งที่การติดต่อสื่อสารของมนุษย์ต้องล้มเหลวหรือเกิดความไม่เข้าใจกัน เพราะการใช้ภาษาที่ยากแก่การเข้าใจ บางคนสื่อสารโดยมิได้คำนึงถึงภาษาที่ตนใช้ว่าจะเป็นที่เข้าใจแก่ผู้อื่นหรือไม่ หรือบางครั้งก็คิดว่าผู้อื่นคงอาจเข้าใจได้เหมือนตนต้องการ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจะต้องพิจารณาและคำนึงด้วยว่า ภาษาที่สื่อสารออกไปนั้นผู้รับจะสามารถเข้าใจได้หรือไม่ หากใช้ภาษาที่ยากหรือยอกย้อน คลุมเครือ หรือใช้ศัพท์ต่างๆ ที่ผู้อื่นไม่เข้าใจ ก็อาจทำให้การสื่อสารนั้นล้มเหลวได้โดยสิ้นเชิง

การขาดความเชื่อถือร่วมกันของคู่สื่อสาร การไม่นับถือหรือขาดความเชื่อถือในตัวผู้สื่อสาร อาจเป็นอุปสรรคแห่งการสื่อสารได้ เพราะทำให้เกิดอคติหรือวิธีต่างๆ และพลอยไม่เชื่อถือในข่าวสารนั้นด้วย เช่น นักส่งเสริมวัยหนุ่มเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพราะมีความชำนาญและศึกษาในเรื่องนั้นมาอย่างดีมาพูดให้ผู้ฟังซึ่งอยู่ในวัยผู้ใหญ่ฟัง บรรดาผู้ฟังซึ่งเป็นผู้อาวุโสเหล่านั้น พอเห็นตัวนักส่งเสริมไม่เชื่อถือก่อนแล้ว เพราะเห็นว่ายังเป็นเด็กวัยอ่อนกว่าตนมาก

ทำให้ไม่สนใจและไม่เชื่อถือ อาจจะฟังอย่างเสียไม่ได้ หรือฟังบ้างไม่ฟังบ้าง ทำให้ไม่เข้าใจเรื่องนั้นๆ จับต้นชนปลายไม่ถูก

ความแตกต่างกันในปัจจัยต่างๆ เช่น วัย เพศ เผ่าพันธุ์ และชนชั้น ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการติดต่อสื่อสารได้เสมอ คนที่มีวัยแตกต่างกันมาก อาจสื่อสารกันเข้าใจยาก เพราะความสนใจและทัศนคติการมองโลกแตกต่างกันไป คนแก่มักฝังใจอยู่กับอดีตอันรุ่งโรจน์ ในขณะที่เด็กวัยรุ่นหรือคนหนุ่มสาวไม่เคยสนใจเรื่องเหล่านั้นเลย สตรีอาจสนใจและมีทัศนะในสิ่งบางสิ่งแตกต่างไปจากบุรุษ นอกจากนี้เผ่าพันธุ์และชนชั้นก็อาจแบ่งแยกให้คนเราสื่อสารกันไม่เข้าใจ เพราะโลกทัศน์ของแต่ละฝ่ายแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

ความเครียดทางด้านร่างกายและจิตใจในขณะที่ทำการสื่อสาร ความเครียดหรือความกดดัน ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจในขณะเวลาที่ทำการสื่อสารก็นับเป็นอุปสรรคที่สำคัญ ที่จะกีดขวางการสื่อสารให้ไม่สามารถดำเนินไปด้วย เช่น หากร่างกายเราเจ็บป่วย ด้วยโรคร้ายแรงจิตใจเราก็หดหู่เศร้าซึ้งก็อาจฟังใครพูดไม่ค่อยรู้เรื่อง เพราะต้องทนทุกข์ทรมานกับความเครียดของร่างกายและจิตใจ หากวันใดนักศึกษามีความงัดกลุ้มใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็อาจเรียนหนังสือหรือฟังคำบรรยายไม่รู้เรื่อง เพราะเกิดความเครียดทางจิตใจ

สภาพแวดล้อมในช่วงเวลาที่ทำการสื่อสาร ก็มีผลต่อการสื่อสารเช่นกัน จนบางครั้งก็อาจทำให้เกิดเป็นอุปสรรคของการสื่อสาร บ่อยครั้งที่สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อบรรยากาศแห่งการสื่อสาร เช่น ห้องเรียนที่มีเสียงอึกที่รบกวนจากเสียงเครื่องจักรตลอดเวลา อาจไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนนักศึกษา ห้องประชุมที่มีอากาศร้อนอบอ้าวมากเกินไปอาจไม่เอื้ออำนวยต่อการสื่อสารของสมาชิก

การขาดประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกัน หรือการขาดประสบการณ์ร่วม ทำให้บุคคลสื่อสารกันไม่เข้าใจ หรือสื่อสารกันได้ยากลำบาก การติดต่อสื่อสารจึงเป็นความพยายามสร้างความคล้ายคลึงกัน หรือสร้างสภาวะร่วมกันเพื่อสามารถติดต่อสื่อสารกันได้อย่างราบรื่น

การขาดโอกาสที่จะตอบโต้ซักถาม ในการติดต่อสื่อสารนั้นหากผู้สื่อสารเปิดโอกาสให้ผู้รับสารมีโอกาสตอบโต้หรือซักถามก็จะทำให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจในสารนั้นได้ชัดเจนแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น เช่นการสื่อสารระหว่างบุคคล หากเราฟังผู้ที่พูดกับเราแล้วเรายังไม่เข้าใจชัดเจน เราก็อาจจะซักถามทันทีจนเราสามารถทำความเข้าใจได้ แต่หากเป็นการสื่อสารมวลชน เช่น เมื่อฟังวิทยุแล้วไม่เข้าใจในสิ่งที่โฆษกวิทยุพูดออกอากาศเราไม่สามารถจะทำเช่นนั้นได้

ผู้ส่งสารขาดทักษะในการสื่อสาร การติดต่อสื่อสารเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยทักษะหรือความชำนาญในการสื่อความหมายเข้าประกอบด้วย หากผู้ส่งสารขาดทักษะหรือไม่มีความ

ชำนาญในการสื่อสารก็อาจจะทำให้การสื่อสารนั้นล้มเหลว หรือไม่เป็นที่เข้าใจแก่ผู้รับ เช่น ขาดความชำนาญในการอธิบายให้ผู้อื่นสามารถเข้าใจได้

ผู้รับสารขาดทักษะในการรับสาร เมื่อพิจารณาถึงตัวผู้ส่งข่าวสารแล้วก็ต้องพิจารณาถึงตัวผู้รับข่าวสารเช่นกัน เพราะบ่อยครั้งที่อุปสรรคของการติดต่อสื่อสารเกิดขึ้นจากตัวของผู้รับข่าวสารเอง ถึงแม้ผู้ส่งข่าวสารจะมีทักษะดีเพียงใด แต่ถ้าหากผู้รับมีความบกพร่องหรือขาดทักษะในการรับ ก็ทำให้การสื่อสารนั้นไม่ประสบความสำเร็จเช่นกัน ในการสื่อสารจึงต้องพิจารณาถึงตัวผู้รับสารด้วยเช่นกัน

สารที่ปราศจากสาระ เมื่อพิจารณาถึงผู้ส่งและผู้รับแล้ว ก็จะต้องพิจารณาถึงสาร หรือข่าวสารที่สื่อออกไปด้วย เพราะหากผู้ส่งผู้รับมีประสิทธิภาพดี แต่ข่าวสารนั้นบกพร่องหรือปราศจากสาระ ก็ทำให้การสื่อสารนั้นล้มเหลวเช่นกัน เช่น เมื่อฟังแล้วจับสาระอะไรไม่ได้เลยเพราะผู้พูด พูดวกวนเหมือนพายเรือในอ่างหรือพูดเพื่อเจอบรรยากาศเท่านั้น เป็นต้น

นอกจากนี้อุปสรรคของการติดต่อสื่อสารยังมีอีกหลายประการ เช่น อุปสรรคที่เกิดขึ้นจากช่องทางในการสื่อสาร หรือสื่อและเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสาร ทำให้สื่อสารไปแล้วไม่ถึงผู้รับ หรือผู้รับไม่สามารถจะรับได้ รวมทั้งข่าวสารต่างๆ ที่มีผิดพลาดคลาดเคลื่อนจากความจริง หรือถูกบิดเบือน ตัดทอน ทำให้ผู้รับเกิดความเข้าใจผิด หรือไม่เข้าใจในสารนั้น

โดยสรุปแล้วอุปสรรคของการสื่อสารอาจเกิดได้จากองค์ประกอบทุกองค์ประกอบของการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นผู้ส่งข่าวสาร ตัวข่าวสาร ช่องทางส่งและรับข่าวสาร ตลอดจนผู้รับสาร การดำเนินการติดต่อสื่อสารจึงต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ การใช้ศิลปะการสื่อสารอย่างมีทักษะชำนาญ จึงจะสามารถถ่ายทอดเรื่องราวข้อมูล ความหมายจากสมองของผู้ส่งไปยังสมองของผู้รับอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ระดับต่างๆ ของการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นเพื่อให้เกษตรกร (ผู้รับข่าวสาร) รับรู้ การเปลี่ยนทัศนคติ ให้ทดลองปฏิบัติหรือให้ยอมรับ (Adoption) เทคโนโลยีต่างๆ

2.6 การยอมรับการเปลี่ยนแปลงของเกษตรกร

บุญสม วราเอกศิริ (2529) ได้กล่าวถึงการแพร่กระจายข่าวสารความรู้ทางการเกษตรว่า การแพร่กระจายหมายถึงกระบวนการของการติดต่อสื่อสารในเรื่องของแนวความคิด (Idea) และการปฏิบัติของการเกษตรใหม่ๆ (New farm practices) จากจุดเริ่มต้นซึ่งปกติเป็นนักวิทยาศาสตร์ นักวิชาการเกษตร หรือจากแหล่งต้นตอ เช่น มหาวิทยาลัย สถาบันค้นคว้าวิจัย สถานีทดลอง ฯลฯ ไปยังเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย หรือเกษตรกร จนกระทั่งกลุ่มชนนั้นๆ ยอมรับและนำไปใช้

ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งการที่เกษตรกรหรือผู้รับจะมีการยอมรับและมีการเปลี่ยนแปลง ทางกร
เกษตรนั้นมืองค์ประกอบต่างๆ หลายประการได้แก่

1. ด้านผู้ส่งข่าวหรือแหล่งข่าว (Sender or Source)

วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์ (2528) ได้กล่าวถึง ลักษณะของผู้ส่งสารหรือแหล่งข่าวที่เป็น
ลักษณะที่ดีและเหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงของเกษตรกรว่า

1. นักส่งเสริมสามารถเพิ่มความสนใจของเกษตรกรได้โดย

1.1 ลดความพยายามของผู้รับข่าวสาร

1.2 เพิ่มแรงกระตุ้น

2. ในการติดต่อสื่อสารโดยการเขียน เราสามารถลดความพยายามของผู้อ่านได้
โดยเขียนให้อ่านง่าย ใช้ประโยคสั้นๆ เพื่อย่อหน้า เขียนอย่างมีขั้นตอนสมเหตุสมผล

3. การติดต่อสื่อสารโดยใช้รูป เราสามารถลดความพยายามของผู้ดู โดยภาพ
ต้องมีความหมายชัดเจน ภาพคม และเข้าใจง่าย

4. เกษตรกรสามารถรับข่าวสารใหม่ๆ ได้ง่ายขึ้น หากนำเสนอทีละขั้น โดยขั้น
ตอนหลังๆ อาศัยข้อมูลจากขั้นตอนที่ผ่านมา

5. พยายามเชื่อมโยงความคิดที่เกษตรกรไม่คุ้นเคยกับสิ่งที่เขารู้แล้ว

6. พยายามทำให้เนื้อหาข้อมูลดูง่าย และแยกแนวทางที่จะนำไปปฏิบัติหรือนำไป
ใช้ไว้ต่างหากให้เด่นชัด

7. การกล่าวซ้ำ เป็นการช่วยย้ำความทรงจำ ป้องกันความผิดพลาดของข่าวสาร
แต่ต้องทำอย่างมีศิลปะ เป็นการซ้ำเพื่อเสริมความเข้าใจ ไม่ใช่ซ้ำซากน่าเบื่อหน่าย

8. การใช้สื่อหลายชนิด ไม่ว่าจะนำเสนอพร้อมกันหรือแยกกัน ถือว่าเป็นการ
กล่าวซ้ำข้อมูลอันเป็นที่ยอมรับแบบหนึ่ง

9. คนเรานั้นสนใจที่จะเรียนรู้สิ่งซึ่งอยู่ใกล้ตัวมากกว่าสิ่งไกลตัว

10. คนเราพร้อมจะยอมรับข่าวสารหากเขายอมรับแหล่งข่าว

11. คนเราพร้อมจะยอมรับข่าว ถ้าข่าวสารนั้นสอดคล้อง กับความคิด ความเชื่อ
และทัศนคติที่เขาถืออยู่ก่อน

12. ถ้าแหล่งข่าว ผู้เสนอข้อมูลไม่มีคุณสมบัติพอที่จะพูดเรื่องนั้นคนย่อมไม่เชื่อถือ

13. ในการโต้แย้งพยายามเสนอข้อคิดเห็นทางบวก (ข้อดี สิ่งที่ดีด้วย) ก่อน

14. การพูดโน้มน้าวชักจูงจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นถ้ามีหลักฐานที่ดีสนับสนุน

15. การเสนอข้อมูลเพื่อชักจูง ควรกระตุ้นความต้องการก่อนแล้วจึงเสนอข้อมูล

ชักจูงโน้มน้าว ไม่ควรกล่าวถึงข้อมูลชักจูงก่อนแล้วค่อยกระตุ้นความต้องการ

16. ข้อมูลที่กล่าวไว้ในช่วงต้นหรือท้าย จะทำให้จดจำง่ายกว่าข้อมูลที่วางไว้ช่วงกลาง

ดิเรก ฤกษ์หรรษา (2518) พูดถึงลักษณะของผู้นำการเปลี่ยนแปลงหรือผู้ลงข่าวว่า ควรมีลักษณะดังนี้

1. ความสามารถในการวางแผนที่มีประสิทธิภาพและคาดคะเนได้แม่นยำ
2. ความสามารถในการถ่ายทอดข่าวสาร เช่น พูด เขียน ความมีเหตุมีผล ตลอดจนต้องมีความสามารถในการฟังและอ่านด้วย

3. ความรู้ความชำนาญอย่างแท้จริงในเรื่องที่ตนจะนำไปเผยแพร่ สามารถตอบปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้โดยไม่ยาก และเข้าใจสถานการณ์ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นจริงๆ

4. ทักษะที่ดีต่อตนเอง สิ่งที่จะนำไปเผยแพร่ และต่อผู้รับ

5. ความสามารถในการเลือกสื่อกลาง ในการติดต่อ

2. ด้านเนื้อหาสาระหรือข่าวสาร (Message)

บุญสม วราเอกศิริ (2529) ได้สรุปลักษณะของเนื้อหาสาระหรือข่าวสาร ที่เหมาะสมในการเปลี่ยนแปลงของเกษตรกรว่า ควรมีลักษณะดังนี้

1. ลักษณะที่ได้ผลดีและมีกำไร จะต้องบอกหรือทำให้เกษตรกรเห็นว่าดีอย่างไร จะได้ประโยชน์ได้ผลตอบแทนมากน้อย หรือเร็วแค่ไหน ถ้าเห็นว่าผลประโยชน์เป็นที่พอใจเกษตรกรก็จะยอมรับ

2. วิธีการไม่ยุ่งยาก สิ่งนั้นๆ จะต้องเข้าใจง่ายเพราะเกษตรกรจะรับได้เร็วกว่าสิ่งที่ยุ่งยากสับสน

3. สอดคล้องกับสิ่งที่มีหรือปฏิบัติอยู่ ถ้าสิ่งที้นำไปแนะนำนั้น สอดคล้องกับสิ่งที่เขาทำอยู่แล้ว ก็จะทำให้ยอมรับได้ง่าย

4. แบ่งทดลองจำนวนเล็กน้อยได้ หมายถึงสิ่งนั้นสามารถแบ่งให้เกษตรกรนำไปทดลองปฏิบัติได้ โดยแบ่งซื้อหรือแบ่งปันให้เกษตรกรนำไปทดลองได้

5. เห็นผลชัดแจ้ง ถ้าเป็นสิ่งที่สามารถแสดงให้เกษตรกรเห็นอย่างชัดเจนถึงขั้นตอนการทำงาน โดยไม่มีข้อบกพร่อง ก็จะช่วยให้เกษตรกรรับง่ายหรือรับทันที

6. สิ่งที่จะนำไปเผยแพร่ ซึ่งหมายถึงความรู้ แนวความคิดวิธีปฏิบัติหรือสิ่งที่ค้นคว้าได้ใหม่ๆ ที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์หรือดีเด่นเพียงใดที่ประชาชนจะยอมรับ

ดิเรก ฤกษ์ห่วย (2518) กล่าวถึง ลักษณะของเนื้อหาสาระหรือข่าวสารที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติใหม่ ๆ หรือแนวคิดใหม่ของเกษตรกร ควรมีลักษณะดังนี้

1. สิ่งนั้นต้องมีลักษณะคล้ายคลึงไม่ขัดแย้งกับสิ่งที่มีอยู่แล้วในชุมชนนั้น
2. สิ่งนั้นต้องเหมาะสมกับสิ่งที่มีในสังคมนั้น
3. สิ่งนั้นต้องสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงๆ ในชีวิตประจำวัน และวิธีการไม่ยุ่งยาก
4. สิ่งนั้นเมื่อปฏิบัติแล้วต้องอำนวยความสะดวกในด้านความพึงพอใจ หรือมีการยกย่องนับถือ หรือรางวัลในการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง

5. ประหยัดเวลาในการประกอบการ

3. ด้านตัวสื่อหรือช่องทาง (Channel)

วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์ (2528) ได้กล่าวถึงช่องทางในการสื่อสารที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือการยอมรับของเกษตรกรว่าวิธีการเผยแพร่หรือการสื่อสาร (Communications) ที่จะใช้ในการนำความคิดใหม่นี้ไปยังประชาชนเป้าหมาย ว่าจะใช้วิธีการใดจึงจะสื่อได้ผล ส่วนณรงค์ สมพงษ์ (2530) ได้กล่าวถึงช่องทางหรือสื่อที่เหมาะสมในการใช้ว่า การใช้ช่องทางหรือสื่อหลายๆ อย่างเข้าด้วยกันเป็นการช่วยเพิ่มให้สารส่งผ่านไปยังกลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้น เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายมีความแตกต่างกันระหว่างบุคคลและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงควรเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับบุคคลเป้าหมายแต่ละกลุ่ม เพื่อให้ผู้รับสามารถได้รับข่าวสารความรู้ที่ถูกต้องและชัดเจนมากที่สุด

4. ด้านตัวผู้รับข่าวสารหรือเกษตรกร (Receiver)

บุญสม วราเอกศิริ (2529) ได้กล่าวถึงลักษณะของผู้รับข่าวสารหรือเกษตรกรไว้ดังนี้

1. ระดับการศึกษา ถ้าระดับการศึกษาสูงก็จะมีความสนใจอ่านข่าวสาร ถ้าระดับการศึกษาต่ำ ก็อ่านไม่ออกหรืออธิบายเข้าใจยาก เป็นต้น
2. ประเภทของการศึกษาอบรม ในเรื่องนั้นๆ หรือไม่ หากมีความรู้รู้อยู่บ้าง ก็จะมีการยอมรับเร็วและสูง
3. อายุ คนหนุ่มสาวมักจะกล้าเสี่ยงเชื่อคำแนะนำได้มากกว่าผู้สูงอายุ ซึ่งมักจะลังเลหรือเชื่องช้า
4. ภูมิหลังความเป็นมาในการประกอบอาชีพ ว่าเคยประกอบอาชีพนั้นมาหรือไม่ และประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด
5. ขนาดของที่ดินทำกิน หากมีที่ดินพอสมควรหรือขนาดใหญ่ที่จะขยายงานได้ ก็จะได้รับได้ดี แต่ถ้าไม่มีที่ดินหรือมีจำกัด จะขยายต่อไปก็ไม่ได้ การยอมรับสิ่งใหม่ๆ นั้นก็จะน้อยลง

6. การศึกษาของบุตรหลาน หากบุตรหลายได้ศึกษาด้านการเกษตร ความนิยม
 เยี่ยงที่จะยอมรับก็จะมีมาก เพราะได้แรงสนับสนุนจกจากบุตรหลาย

7. การเยี่ยมเยียนของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม หากไม่ค่อยได้ไปเยี่ยมเยียนหรือไปบ่อย
 การยอมรับก็จะมีมากน้อยไม่เหมือนกัน

8. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น หากมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอยู่ในท้องถิ่นมาก
 และทั่วถึง หรือใกล้ การได้รับข่าวสารก็จะมีมาก การยอมรับก็จะมีมากตามไปด้วย

9. การจัดกิจกรรมทางการเกษตรและการมีส่วนร่วม เช่น จัดนิทรรศการวัน
 เกษตร จัดกลุ่มเกษตรกร ซึ่งเป็นการโน้มน้าวให้คุ้นเคย

10. ระบบของสังคมที่อาศัยอยู่ เป็นลักษณะสังคมใหม่หรือสังคมเก่า การได้รับ
 การพัฒนามากน้อยเพียงใด เปิดหรือปิดการรับความรู้ใหม่ๆ หรือเป็นสังคมล้าหลัง โครงสร้างชนบ
 ธรรมนิยมประเพณี

11. สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย เช่น คลองชลประทาน ระบบการตลาด ระบบ
 ลินเชื่อ ฯลฯ หากมีการสนับสนุน การยอมรับเกิดขึ้นเร็วและในอัตราที่สูง

วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์ (2528) ได้กล่าวถึงตัวผู้รับหรือเกษตรกรว่า ความสนใจของ
 เกษตรกรต่อการติดต่อสื่อสารขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการคือ 1) เขาได้รับการกระตุ้นมากเพียงใด
 2) เขาต้องใช้ความพยายาม (Effort) ในการสื่อสารมากเท่าไร

ดิเรก อุทัยราษฎร์ (2528) กล่าวถึงตัวผู้รับหรือเกษตรกรที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมว่า

1. ลักษณะพื้นฐานโดยทั่วไป เช่น เพศ อายุ การศึกษา
2. ความสามารถในการรับข่าวสาร เช่น การฟัง การอ่าน ความรู้ลึกนึกคิด
3. ทักษะที่มีต่อตนเอง ต่อสิ่งปฏิบัติใหม่ๆ และต่อผู้นำการเปลี่ยนแปลง
4. ปัญหาและความต้องการตลอดจนความสนใจโดยทั่วไปของตนเอง และของ
 เพื่อนบ้านข้างเคียง หรือกลุ่มที่ผู้รับการเปลี่ยนแปลงเป็นสมาชิกหรือมีการติดต่อใกล้ชิดกัน
5. ขึ้นอยู่กับสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

6.1 ลักษณะการถือครองที่ดิน

6.2 ลักษณะของสังคมบางประการที่เกี่ยวกับความเชื่อหรือพฤติกรรมที่เป็น

แบบ

6.3 ลักษณะขององค์กรทางสังคม

5.4 ลักษณะสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ตลอดจนทรัพยากรตามธรรมชาติ
ตลอดจนลักษณะทางชีววิทยาของคนในสังคม

5.5 งานอดิเรก อารมณ์ของคนในสังคม

2.7 การเลือกสื่อในงานส่งเสริมเผยแพร่

สื่อแต่ละชนิดมีทั้งข้อดีและข้อจำกัดในตัวเอง ดังนั้นก่อนอื่นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมจึงควรทำความเข้าใจถึงคุณสมบัติของสื่อแต่ละชนิดอย่างละเอียด จึงจะเลือกใช้สื่อได้อย่างเหมาะสม การเลือกใช้สื่อแต่ละชนิดยังเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ หรือสิ่งแวดล้อมของกระบวนการสื่อสารนั้น ด้วย การเลือกใช้สื่อในงานส่งเสริมจึงมีตัวแปรต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อการส่งเสริม ก็มีหลายระดับความรู้ หลายอาชีพตลอดจนเนื้อหาข่าวสารก็มีได้กว้างไ้ตายตัว

2.7.1 หลักเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกสื่อโดยทั่วไปดังนี้

1. จุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะต้องวางแผนเป้าหมายเอาไว้ก่อนว่า ต้องการให้กลุ่มเป้าหมาย หรือผู้รับสารมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางใดบ้าง จะต้องนำมาแยกประเด็นในการส่งเสริมให้ละเอียด จุดมุ่งหมายแต่ละอย่างก็จำเป็นต้องใช้สื่อแตกต่างกันออกไป

2. ลักษณะของผู้ได้รับสาร ในการเลือกสื่อจะต้องพิจารณาลักษณะของกลุ่มเป้าหมายที่จะรับการส่งเสริมว่ามีลักษณะอย่างไร ทางด้านต่อไปนี้

- เพศ และอายุ ความแตกต่างของเพศและอายุ จะมีผลต่อความสนใจและความสามารถในการรับรู้ข่าวสารต่างกัน

- ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และอาชีพควรเลือกสื่อให้เหมาะสมกับฐานะของเขา

- พื้นฐานความรู้ ได้แก่ ความสามารถและประสบการณ์เดิมของผู้รับสาร เช่น พื้นฐานการศึกษา ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะทำการส่งเสริม

3. จำนวนหรือขนาดของผู้รับสาร จำนวนของกลุ่มบุคคลเป้าหมายนั้นมีมากน้อยเพียงใด ต้องให้สัมพันธ์กับวิธีการที่ใช้ส่งเสริมด้วย

4. สถานที่และเครื่องอำนวยความสะดวก เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะต้องพิจารณาดูถึงสถานที่ที่จะใช้สื่ออยู่ที่ไหน มีสภาพแวดล้อมอย่างไร เช่นในท้องถิ่นนั้นมีไฟฟ้าหรือไม่ ห้องที่ใช้ในการจัดประชุมเป็นอย่างไร สามารถควบคุมสภาพแสงได้หรือไม่

5. ทักษะในการสื่อสาร คือ ความสามารถในการสื่อสารของผู้รับสารเช่น ทักษะในการพูด การเขียน การใช้ การจัดหาและการผลิตสื่อ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมแต่ละคนอาจมีความถนัดและความสามารถไม่เหมือนกัน ทักษะเหล่านี้จึงมีอิทธิพลต่อการเลือกใช้สื่อด้วย

6. งบประมาณในการใช้สื่อ แต่ละหน่วยงานจะมีสถานภาพทางด้านงบประมาณด้วย เจ้าหน้าที่ส่งเสริมอาจเห็นความจำเป็นและความสำคัญของการใช้สื่ออย่างหนึ่ง ซึ่งเหมาะ

อย่างยิ่งต่อไปรณรงคงานสงเสริมที่ทํายู่ แตถาหากลือนั้นราคาแพงมาก และหนวยงานขาดบประมาณที่จะสนับสนุนในการจัดซื้อหรือผลิตกัควรหันไปใชลืออื่นที่รองๆ ลงมาซึ่งสนองตอบจุดมุงหมายได้ แต่ตองการลงทุนที่ต่ำกว่า

ข้อพิจารณาทั้ง 6 ข้อที่กลาวเป็นหลักเกณท์ใหญ่ๆ ในการพิจารณา แต่ในทางปฏิบัติจริงแล้วจะมีองคประกอบอื่นๆ มาเกี่ยวของอีกหลายประการ เช่นระยะเวลาในการสงเสริมเป็นต้น จึงเป็นเรื่งที่เจ้าหน้าที่สงเสริมจะตองพิจารณาวางแผนการใชลือในการสื่อสารทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพื่อให้เกิดประสิทธิภพสูงสุด

2.7.2 การใช้ลือที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาการสงเสริมการเกษตร

ในการใชลือเพื่อพัฒนาการสงเสริมการเกษตร ลือที่ใชประกอบด้วย

1. ลือวิทยุกระจายเสียง เป็นลือที่เกษตรกรนิยมเบิรรับฟังมากที่สุด การใช้รายการวิทยุเพื่อการสงเสริมการเกษตรประสบผลสำเร็จค่อนข้างสูง แต่วิทยุกระจายเสียงก็ยังมีข้อจำกัดคือ เป็นการสื่อสารทางเดียว บุคคลกรยังขาดความรู้และประสบการณ์ ขาดงบประมาณและเครื่องมืออุปกรณ์ ส่วนด้านการเผยแพร่ มีปัญหาเกี่ยวกับสภาพภูมิประเทศ ช่วงเวลาไม่เหมาะสม ข้อมูลไม่ตรงกัน และการยอมรับของเกษตรกร

2. ลือโทรทัศน์ และวีดิทัศน์ เป็นลือที่มีประสิทธิภพค่อนข้างสูง เพราะเห็นภาพพร้อมเสียง เกษตรกรให้ความสนใจค่อนข้างมาก แต่การใช้ในการสงเสริมการเกษตรยังมีน้อยมาก เนื่องจากมีปัญหาในด้านการผลิต ขาดบุคลากร งบประมาณ เครื่องมืออุปกรณ์ และช่วงเวลาที่ไม่เหมาะสม และเนื้อหาเป็นวิชาการมากเกินไป ดังนั้น รัฐควรทบทวนนโยบาย และพยายามให้หนวยงานที่รับผิดชอบด้านลือโทรทัศน์ เห็นความสำคัญของการเสนอข่าวสารการเกษตร ควรจัดให้มีศูนย์กลางวางแผนการผลิต และปรับปรุงรูปแบบการนำเสนอ

3. ลือสิ่งพิมพ์ เป็นลือที่ได้เปรียบลืออื่นที่สามารถอ่านซ้ำได้ปัจจุบันมีหนังสือพิมพ์หลายฉบับเบิรให้ความสนใจและเบิรคอลัมน์ทางการเกษตร ซึ่งเจ้าหน้าที่สงเสริมการเกษตรสามารถใช้เป็นช่องทางเผยแพร่ข่าวสารได้ การใช้สิ่งพิมพ์ในลักษณะการดูน จะกระตุ้นความสนใจได้เป็นอย่างดี ปัญหาการใช้ลือสิ่งพิมพ์ คือ ผู้ผลิตมีงบประมาณไม่เพียงพอ และขาดบุคลากรรับผิดชอบ ข่าวสารข้อมูลไม่ตรงตามความต้องการของผู้ใช้ข้อมูล การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลและการใช้เครื่องมือสื่อสารทันสมัย รวมทั้งขอความร่วมมือจากเอกชนจะช่วยแก้ปัญหานี้ได้

4. ลือพื้นบ้าน ลือพื้นบ้านในแต่ละภาคมีลักษณะของตนเองซึ่งมีลักษณะพิเศษคือสังคม นิยม เจริญมย์ ผสม และปัจจุบัน ที่สามารถนำมาใช้ในการสงเสริมการเกษตรได้ แต่ปัจจุบันมีการนำมาใช้ค่อนข้างน้อยเพราะยังไม่ได้ให้ความสำคัญ เจ้าหน้าที่ยังขาดความรู้ ไม่มีการประสานงานเพื่อนำมาประยุกต์ได้

สำหรับแนวทางในการนำสื่อพื้นบ้านไปใช้ในการส่งเสริมการเกษตรนั้น เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการใหม่ คงต้องมีการเผยแพร่แนวความคิดดังกล่าว แล้วจัดให้มีการสัมมนาเพื่อให้แนวทาง เพื่อนำความรู้ไปจัดทำโครงการ เพื่อพัฒนารูปแบบที่จะใช้ของแต่ละสื่อให้เหมาะสมต่อไป แต่ต้องยึดหลักอนุรักษ์ ประยุกต์ พัฒนาและผสม ที่ต้องไม่ทำให้เสียอรรถรส และวัฒนธรรมเดิม

5. สื่อโสตทัศนูปกรณ์ ที่ใช้ในการส่งเสริมการเกษตร คือ สไลด์แผ่นใส และหอกระจายข่าว สภาพการใช้สไลด์ และแผ่นใส ในการส่งเสริมแก่เกษตรกรโดยตรงยังมีน้อย เพราะขาดเครื่องมือและอุปกรณ์ สไลด์ที่ผลิตอยู่ทั่วไป มักจะมีเนื้อหาสาระ ไม่ตรงตามความต้องการของผู้ใช้ ควรจะได้มีการสำรวจและวิเคราะห์หาความต้องการของผู้ใช้ในพื้นที่ และวางแผนสนับสนุน และเพิ่มงบประมาณ จัดหาอุปกรณ์เครื่องฉายสไลด์ให้เพียงพอ

6. สื่อกิจกรรม ประกอบด้วย ทัศนศึกษา การประกวด/การแข่งขัน การรณรงค์ การสาธิต และนิทรรศการ

- สภาพการใช้สื่อกิจกรรมเพื่อการส่งเสริม จะใช้มากในสื่อจำพวกการประกวด การแข่งขัน การสาธิต และนิทรรศการ การรณรงค์ไปปานกลาง และทัศนศึกษาใช้น้อย

- ปัญหาของทุกสื่อกิจกรรม คือ งบประมาณน้อย ลำบาก ขาดการประสานงานที่ดี ขาดการติดตามและประเมินผล สิ่งจูงใจไม่มีหรือน้อย เรื่องที่ทำไม่ตรงความต้องการของเกษตรกร สื่ออุปกรณ์ไม่ทันสมัย

- แนวทางพัฒนาของสื่อกิจกรรมส่วนใหญ่ คือ ขอให้จัดสรรงบประมาณให้เพียงพอและทันเวลา ขอความร่วมมือกับภาคเอกชน จัดกิจกรรมและอุปกรณ์ให้เหมาะสมกับพื้นที่ วางแผนงานให้ชัดเจน ประชาสัมพันธ์งานที่ทำให้มากขึ้น สร้างสิ่งจูงใจให้เกษตรกรเข้าร่วมกิจกรรม จัดอบรมและดูงานให้แก่เจ้าหน้าที่ในกิจกรรมนิทรรศการ

2.8 ความเป็นมาและการใช้ประโยชน์จากหอกระจายข่าว

วิจารณ์ คหภูษา (2530) ได้กล่าวไว้ว่า กองสุขาศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข ได้ทำการสำรวจจำนวนหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน ที่มีอยู่ในประเทศไทย ครั้งแรกเมื่อ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2529 พบว่า ใน 65 จังหวัด ได้รายงานจำนวนหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน ปรากฏว่ามีจำนวน 5,816 แห่ง และครั้งที่ 2 เมื่อ 30 มีนาคม พ.ศ. 2530 โดยเจ้าหน้าที่ระดับตำบล ได้ส่งข้อมูลผ่านทางจังหวัดต่างๆ รวม 61 จังหวัด ปรากฏว่าหอกระจายข่าวมีจำนวนมากถึง 10,536 แห่ง นอกจากนั้นการสำรวจข้อมูล กชช. 2ค. ได้พบว่ามีจำนวนหอกระจายข่าวมากถึง

17,000 แห่ง เมื่อปีพ.ศ. 2526 กองสุศึกษา ได้จัดตั้ง “โครงการพัฒนาสถิติการดำเนินงานสุศึกษาผ่านสื่อมวลชน (วิทยุและหอกระจายข่าว) เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน” โดยดำเนินการใน 4 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ นครราชสีมา ปราจีนบุรี และจังหวัดสุราษฎร์ธานี และได้นำหอกระจายข่าวมาใช้ และสามารถเพิ่มพูนความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับหัวข้อปัญหาที่ไ้รณรงค์ผ่านหอกระจายข่าวเพิ่มขึ้นร้อยละ 60-90 และทางด้านพฤติกรรม การปฏิบัติในรูปแบบที่เกิดเห็นผลได้อย่างชัดเจนขึ้นด้วย เช่นมีความร่วมมือในการพัฒนาความสะอาดในหมู่บ้าน มีอัตราการเพิ่มในเรื่องการจัดสร้างส้วม และที่เก็บน้ำฝนไว้บริโภคเพิ่มขึ้น เป็นต้น

ปฐวี เรื่องสุสุสุด (2530) ได้กล่าวไว้ว่า ได้มีการนำเอาหอกระจายข่าวเข้ามาใช้ในการประชาสัมพันธ์งานของหมู่บ้าน เช่น เรียกประชุมลูกบ้าน แจ้งข่าว ที่นิยมกันมาก คือ ใช้ในการถ่ายทอดรายการวิทยุที่น่าสนใจ เช่น รายการข่าวในตอนเช้า หรือถ้าเป็นหอกระจายข่าวที่ตั้งอยู่บริเวณวัด มักจะมีการเทศธรรมะผ่านหอกระจายข่าวให้ชาวบ้านฟัง

บุญเรือง ถาวรสวัสดิ์ (2531) ได้กล่าวถึง หอกระจายข่าวว่า จากการพบปะพูดคุยกับประชาชน 6 หมู่บ้านในท้องที่มหาสารคาม 4 หมู่บ้านในท้องที่ขอนแก่น และ 17 หมู่บ้าน ในท้องที่จังหวัดกาฬสินธุ์ พอสรุปความต้องการและประโยชน์ของหอกระจายข่าวได้ว่า

1. เพื่อประกาศเหตุด่วนเหตุร้าย เมื่อมีภัยมาถึงหมู่บ้าน
2. เพื่อประกาศประชาสัมพันธ์ งานบุญ งานกุศล และเรื่องบอกเล่าต่างๆ
3. ประกาศข่าวความเคลื่อนไหวต่างๆ ของหมู่บ้าน เช่นเรื่องการประชุม การ เตรียมงาน หรือบันเทิงต่างๆ
4. ประกาศแจ้งความเคลื่อนไหวของราคาสินค้าเกษตร
5. ประกาศข้อมูลข่าวสารที่ต้องการความรวดเร็ว ให้ประชาชนในหมู่บ้านได้ทราบ

มนตรี มีลำไย (2531) ได้กล่าวถึงหอกระจายข่าวว่า มีประโยชน์ในการให้ความรู้ในการประชุมต่างๆในหมู่บ้าน ทุกหมู่บ้านจะมีการประชุมพบปะกันทั้งในรูปแบบทางการ และ ไม่เป็นทางการอยู่เสมอ เช่น การประชุมเพื่อปรึกษา การสร้างโบสถ์ สร้างศาลาวัด การประชุม ทำบุญต่างๆ การประชุมพัฒนาความสะอาดของหมู่บ้าน การประชุมกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น เมื่อประชุมเรื่องต่างๆ เสร็จแล้ว ผู้นำหมู่บ้าน หรือคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายต่างๆ คนใดคนหนึ่งควรให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ชาวบ้านสั้นๆ ประมาณ 5-10 นาที ในเรื่องที่เป็นประโยชน์ เป็นปัญหา เป็นเรื่องที่ประชาชนในหมู่บ้านสนใจ อยากทราบ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราคาข้าว ราคาพืชไร่ การ ป้องกันโรคติดต่อในหมู่บ้าน เรื่องการเลี้ยงดูเด็กอ่อน เรื่องการป้องกันโจรกรรม เรื่องการเล่าเรียนของเด็กในหมู่บ้าน เรื่องการตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน เป็นต้น

ลักษณะ นักร้อง (2533) กล่าวถึงหอกระจายข่าวว่า การจัดการศึกษานอกโรงเรียนเป็นการจัดการศึกษาให้กับผู้พลาดโอกาสทางการศึกษา ซึ่งมีลักษณะเดิมเดิมและเสริมความรู้ให้กับประชาชนทั่วไป อันมีพื้นที่เป้าหมายกว้างขวาง และกลุ่มเป้าหมายที่มีความแตกต่างกันในด้านพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ สิ่งแวดล้อม ความเชื่อ อายุ อาชีพ ฯลฯ โดยยึดหลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มได้แก่ ความรู้พื้นฐานข่าวสารข้อมูล และทักษะอาชีพ โดยผ่านสื่อต่างๆ โดยมีเป้าหมายให้ประชาชนได้นำความรู้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น โดยมีการนำหอกระจายข่าวเข้ามาใช้ในการศึกษา จากข้อมูล กชช. 2ค. ปี พ.ศ. 2529 พบว่า หมู่บ้านทั่วประเทศมีหอกระจายข่าวอย่างน้อย 22,421 แห่ง ซึ่งดำเนินงานหลายรูปแบบ คือมีทั้งประชาชนจัดตั้งและดำเนินการเอง ตั้งโดยส่วนราชการและองค์กรต่างๆ และตั้งอยู่ในโรงเรียน วัด มัสยิด และสถานที่ที่อยู่ในชุมชน โดยมีหน่วยงานสนับสนุน กิจกรรมหอกระจายข่าว คือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงกลาโหม โดยกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งหอกระจายข่าวหลายประการ ได้แก่

1. เพื่อให้ชาวบ้านได้รับข้อมูลข่าวสารได้รวดเร็ว และทั่วถึง
2. เสนอข่าวคราวความเคลื่อนไหวราคาสินค้าพืชผลเกษตร ของหมู่บ้านและราคาสินค้า

ของตลาด

3. ประกาศเหตุด่วน เหตุร้าย ภัยพิบัติได้ทันที
4. ประกาศประชาสัมพันธ์ งานบุญงานกุศล
5. ข่าวเคลื่อนไหวของหมู่บ้าน

เรื่องศักดิ์ ละหุณิล (2533) ได้กล่าวถึงหอกระจายข่าวว่า เป็นสื่อสารมวลชน ประจำหมู่บ้านที่มีลักษณะพิเศษ คือ เป็นเครื่องมือที่บังคับหรือยัดเยียดให้ ชาวบ้านรับรู้ รับฟัง ในขณะที่การใช้ยังไม่มีหน่วยงานใดควบคุม หรือให้นโยบาย การใช้โดยเฉพาะเจาะจงเพียงแต่มีการเข้าไปแนะนำให้ใช้ หรือขอใช้กันตามความจำเป็นเท่านั้น แต่ก็จะเป็นที่น่ายินดีว่าบางหน่วยงานได้ริเริ่มอบรมความรู้ให้หอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้านขึ้นอย่าง เช่นสำนักงานสาธารณสุข จังหวัดเป็นต้น และที่น่ายินดีอีกคือมีข่าวว่าทางราชการจะให้ความสำคัญต่อการให้หอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน โดยจะวางนโยบายเกี่ยวกับเรื่องนี้ขึ้น โดยเฉพาะเพื่อให้การใช้หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน โดยจะวางนโยบายเกี่ยวกับเรื่องนี้ขึ้น โดยเฉพาะเพื่อให้การใช้หอกระจายข่าวเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาชนบท

อภิชัย พันธเสน (2535) กล่าวถึงหอกระจายข่าวว่า ในยุคที่ประเทศไทยที่ต้องเผชิญกับการต่อสู้ทางอุดมการณ์จากพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยอย่างหนักหน่วงนั้น เครื่องมือในการตอบโต้ที่สำคัญของฝ่ายรัฐบาลก็คือหอกระจายข่าว เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีสื่อที่

รับฟังได้จากทางอื่นๆ หอกระจายข่าวจะทำหน้าที่ช่วยให้ฝ่ายรัฐบาล สามารถให้ข้อมูลที่ฝ่ายรัฐบาลมีไปถึงยังชาวบ้าน เกือบทุกคนในหมู่บ้าน นอกจากข่าวของทางราชการแล้ว ก็อาจจะมีประกาศต่างๆ ของทางราชการที่ทางอำเภอต้องการให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านไปประกาศ แจ้งให้แก่ลูกบ้านได้รับทราบ ในปัจจุบันได้มีการพัฒนาหอกระจายข่าวนี้ไปอีกระดับหนึ่ง กล่าวคือ วัดบางวัดในชนบทได้ตั้งหอกระจายข่าวเพื่อออกข่าว ตลอดจนมีการอบรมธรรมะ โดยใช้หอกระจายข่าวให้ประชาชนได้รับทราบ จึงนับได้ว่าเป็นนวัตกรรมใหม่ที่เพิ่มขึ้นของหอกระจายข่าว

จากคำกล่าวของผู้รู้หลายๆ ท่านที่ผ่านมา พอจะสรุปความเป็นมาและการใช้ประโยชน์จากหอกระจายข่าวได้ว่า หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน มีความเป็นมาที่ยาวนานแล้ว แต่ไม่มีหลักฐานที่ปรากฏชัดเจนว่าเริ่มมีการใช้ครั้งแรกมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ไต แต่จากการสำรวจ ครั้งแรก ของกองสุศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข เมื่อ 28 ตุลาคม 2529 พบว่าใน 65 จังหวัด มีหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน มีจำนวน 5,816 แห่ง ส่วนการใช้ประโยชน์นั้น มีการนำมาใช้ประโยชน์เกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้าน เช่นงานบุญ งานกุศล การเรียกประชุมต่างๆ ของหมู่บ้าน ส่วนหน่วยงานของทางราชการก็ใช้หอกระจายข่าวเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การให้ความรู้ การรณรงค์ต่างๆ ของหน่วยงาน โดยมีหน่วยงานของทางราชการที่เข้ามาให้บริการของหอกระจายข่าว ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงกลาโหม เป็นต้น นอกจากนี้หอกระจายข่าวยังมีการนำมาใช้ประโยชน์ในการเผยแพร่ หรือแสดงธรรมะ ตลอดจนการแจ้งเหตุด่วน เหตุร้าย ของหมู่บ้าน และอื่นๆ อีกมากมาย

2.9 การใช้หอกระจายข่าวในการเผยแพร่ความรู้การเกษตรแก่เกษตรกร

ปฐวี เรื่องสุขสุด (2530) ได้กล่าวถึงการใช้หอกระจายข่าวในการถ่ายทอดความรู้การเกษตรแก่เกษตรกรว่า

หากท่านเคยสัญจรผ่านไปตามหมู่บ้านในชนบท จะพบว่าหลายหมู่บ้านมีลำโพงขยายเสียง ติดตั้งอยู่ภายนอกอาคารบ้านเรือนอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งอาจติดตั้งอยู่บนกระเบื้องบ้านบนหลังคา บนหอสุนัข หรืออาจติดตั้งอยู่บนเสาไม้ เสาเหล็ก เสาไฟฟ้า หรือแม้กระทั่งติดอยู่บนต้นไม้ มองดูเป็นเครือข่ายอยู่ทั่วหมู่บ้าน ในตอนเช้าหรือตอนบ่ายจะได้ยินเสียงคนพูดผ่านลำโพงนี้ สามารถรับฟังได้ทั่วหมู่บ้าน สื่อชนิดนี้เรียกว่า เสียงตามสาย หรือหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านนั่นเอง

หอกระจายข่าวเป็นสื่อชนิดใหม่อีกชนิดหนึ่งซึ่งนับว่าเป็นสื่อพื้นบ้านจริงๆ และมีอยู่ทั่วไปในชนบท หรือแม้กระทั่งในเขตชุมชน สุขาภิบาล หรือเทศบาล ก็มักจะมีหอกระจายข่าว หรือเสียง

ตามสายอยู่ มีลักษณะที่สามารถกระจายเสียงผ่านหอที่มีลำโพงติดตั้งอยู่ ซึ่งลำโพงนี้จะติดตั้งอยู่อย่างถาวร กับเสาไม้หรือที่ตั้งอื่นๆ เช่น แป้น้ำ ไม้ไผ่ บนต้นไม้ หรือเสาไฟฟ้า โดยทั่วไปเสาที่ติดตั้งลำโพงจะมีความสูงประมาณ 4-6 เมตร นอกจากลำโพงแล้วยังมีเครื่องขยายเสียง สายไฟฟ้า ไมโครโฟน และวิทยุเทปคาสเซ็ท ที่ใช้สำหรับพูดกระจายเสียง หรือถ่ายทอดรายการจากวิทยุ หรือใช้เปิดเทปเพลง เทปธรรมะ หรือเทปความรู้ต่างๆ ในบางท้องถิ่นที่ไม่มีไฟฟ้าผ่านก็ใช้เครื่องปั่นไฟแทน แต่มักจะไม่ค่อยพบบ่อยนัก เสียงที่กระจายผ่านหอกระจายข่าวนี้ สามารถรับฟังได้ตั้งแต่ระยะทาง 1 กิโลเมตร จากที่ตั้งหอกระจายข่าว

โดยทั่วไปหอกระจายข่าว ได้พัฒนาตัวเองจากความต้องการของชาวบ้าน หรือชุมชน เพื่อใช้ติดต่อและรับข่าวสารต่างๆ ระหว่างกัน การติดตั้งนี้บางแห่งได้จากการรวบรวมหารายได้กันเอง เพื่อจัดซื้ออุปกรณ์ต่างๆ หรืออาจได้รับบริจาคจากผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การดำเนินงานต่างๆ จะเป็นไปเพื่อประโยชน์ของสมาชิกในหมู่บ้าน หรือชุมชน และอยู่ในความควบคุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน โรงเรียน หรือคณะกรรมการวัด หรือมัสยิด ถ้าหากจะแยกประเภทของหอกระจายข่าวตามที่ตั้งแล้ว อาจแบ่งได้ 3 ประเภทคือ หอกระจายข่าวที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านหรือชุมชน โรงเรียน และวัด หรือมัสยิด หอกระจายข่าวปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ งานของหมู่บ้าน เช่นการเรียนประชุมลูกบ้าน การแจ้งข่าวที่นิยมกันมาก คือใช้ในการถ่ายทอดรายการวิทยุที่น่าสนใจ เช่น รายการข่าวในตอนเช้า หรือถ้าเป็นหอกระจายข่าวที่ตั้งอยู่บริเวณวัด มักจะมีการเทศธรรมะผ่านหอกระจายข่าวให้ชาวบ้านฟัง

ทุกวันนี้ หอกระจายข่าวมีอยู่จำนวนมากตามท้องที่ชนบท กระทรวงสาธารณสุขซึ่งเห็นความสำคัญของการใช้สื่อพื้นบ้านชนิดนี้ ได้ทำการสำรวจจำนวนหอกระจายข่าว หรือเสียงตามสายทั่วประเทศพบว่า ในปีพ.ศ. 2529 มีจำนวน 5,816 แห่ง ในทุกจังหวัดทั่วประเทศ และส่วนใหญ่หมู่บ้านที่มีหอกระจายข่าว ชาวบ้านจะมีอาชีพทางเกษตรกรรมเกษตรกรที่เป็นผู้ฟัง หอกระจายข่าวมีเป็นจำนวนมาก จึงน่าจะมีการใช้สื่อนี้ สำหรับเผยแพร่ข่าวสาร ความรู้ทางการเกษตรไปยังเกษตรกรอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งหลายหน่วยงานได้นำสื่อชนิดนี้มาใช้ประโยชน์ในงานของตนแล้ว เช่น กระทรวงสาธารณสุขได้ใช้หอกระจายข่าวเป็นสื่อในการรณรงค์แก้ปัญหาสาธารณสุขมูลฐาน ซึ่งนับว่าได้ผลดี กระทรวงมหาดไทย ได้ใช้ในการประชาสัมพันธ์งานต่างๆ ทั้งของราชการ และของชุมชน กระทรวงศึกษาธิการมีโครงการศึกษา เพื่อการพัฒนาในเขตชนบทยากจน มีการจัดงบประมาณ เพื่อจัดตั้งศูนย์กระจายข่าว (หอกระจายข่าว) ให้ตามโรงเรียนต่างๆ ที่ตั้งอยู่ใน หมู่บ้าน ใช้เป็นสื่อติดต่อกับชุมชน หรือถ่ายทอดรายการวิทยุการศึกษานอกโรงเรียน เป็นต้น โดยเฉพาะกระทรวงสาธารณสุขได้จัดทำเทปความรู้ด้านสาธารณสุขเพื่อนำไปเปิดเผยแพร่ตาม หอกระจายข่าวต่างๆ ทั่วประเทศ

เป็นที่น่าสังเกตว่า เท่าที่ผ่านมาเรายังมิได้ใช้สื่อชนิดนี้ ในการส่งเสริมการเกษตรอย่างจริงจัง ทั้งๆ ที่เป็นสื่อที่ราคาถูก เข้าถึงและใกล้ชิดกับเกษตรกรมากที่สุด แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันได้เริ่มมีการใช้หอกระจายข่าว ในงานส่งเสริมการเกษตรมากขึ้น โดยฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ ได้ทดลองทำโครงการนำร่อง โดยจัดทำบทความข่าวสารวิชาการเกษตร เพื่อนำไปเผยแพร่ ซึ่งเรื่องที่นำมาเผยแพร่ส่วนใหญ่ เป็นเรื่องเกี่ยวกับวิชาการเกษตร การปลูกพืชต่างๆ ที่น่าสนใจนำไปเปิดเผยแพร่ ซึ่งเรื่องที่นำมาเผยแพร่ส่วนใหญ่ เป็นเรื่องเกี่ยวกับวิชาการเกษตร และเรื่องที่เกษตรกรควรรู้ เช่น การใช้ปุ๋ย การใช้สารเคมีการเกษตร การปลูกพืชต่างๆ การเลี้ยงไก่พื้นบ้าน เป็นต้น รวมทั้งให้บริการอัดสำเนาเอกสารให้ความรู้เหล่านี้ แก่เกษตรกรผู้สนใจโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย

การริเริ่มใช้หอกระจายข่าวในงานส่งเสริมการเกษตร นับเป็นนิมิตหมายที่ดีในการใช้สื่อชนิดต่างๆ อย่างผสมผสาน และสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับแนวทางการใช้ประโยชน์จากสื่อชนิดนี้ อาจทำได้หลายทาง เช่น การใช้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องผลิตบทความความรู้ วิชาการต่างๆ บันทึกเป็นเอกสารเชื้ท ส่งให้หอกระจายข่าวนำไปเผยแพร่หรือใช้ในการแจ้งข่าวเตือนภัยทางการเกษตร การนัดหมาย การประชุม ฝึกอบรมต่างๆ หรือให้เจ้าหน้าที่หรือเกษตรกรผู้นำใช้ เป็นสื่อเพื่อเผยแพร่งานทางการเกษตรแก่เกษตรกรทั่วไป

บุคคลที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สมควรได้รับการพัฒนา ความรู้และทักษะในการจัดรายการ และบริหารหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ได้แก่ เจ้าอาวาส หรือพระสงฆ์ หรือผู้นำศาสนาต่างๆ ที่ใช้หอกระจายข่าว ผู้นำหมู่บ้านหรือผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการหอกระจายข่าวหรือกลุ่มผู้รับผิดชอบหอกระจายข่าวสาร ควรได้รับการอบรมโดยการบรรจุเป็นแผนพัฒนาอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง ในโอกาสต่อไป เพื่อที่จะได้ไปดำเนินการหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ในการเผยแพร่ความรู้สู่ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (วิจารณ์ คหวัฐฐา, 2530)

2.10 โครงการหอกระจายข่าวเพื่องานส่งเสริมการเกษตรโดยกรมส่งเสริมการเกษตร

2.10.1 ความเป็นมาของโครงการฯ

โครงการหอกระจายข่าวเพื่องานส่งเสริมการเกษตร ได้เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2530 ซึ่งเกิดขึ้นจากความพยายามในการแก้ปัญหาการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงในท้องถิ่นสำหรับงานส่งเสริมการเกษตร ทั้งนี้เนื่องจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่มีหน้าที่รับผิดชอบงานด้านประชาสัมพันธ์ ของสำนักงานเกษตรจังหวัด ที่เรียกว่า “เจ้าหน้าที่เกษตรสัมพันธ์” ได้ประสบ

ปัญหาการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงในงานส่งเสริมการเกษตร ซึ่งปัญหาดังกล่าวมีหลายลักษณะแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องที่ อาทิเช่น ปัญหาเรื่องการเช่าเวลาสำหรับจัดรายการวิทยุ เพื่อให้ความรู้ทางการเกษตรแก่เกษตรกร ไม่สามารถเช่าเวลาออกอากาศได้ หรือบางจังหวัดเช่าเวลาออกอากาศได้ แต่ช่วงเวลาที่ได้ไม่เหมาะสมกับที่เกษตรกรจะรับฟัง

ด้วยเหตุนี้ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบงานทางสื่อวิทยุกระจายเสียง จึงได้หาทางใช้สื่อกระจายเสียงชนิดอื่นที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างเช่น หอกระจายข่าว หรือเสียงตามสายในหมู่บ้าน เพื่อเผยแพร่ความรู้การเกษตรแก่เกษตรกร และเพื่อเป็นแนวทางให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรใช้หอกระจายข่าวและเสียงตามสายประจำหมู่บ้านในงานส่งเสริมการเกษตรต่อไป

2.10.2 วัตถุประสงค์ของโครงการฯ

เพื่อให้เกษตรกรทั่วประเทศได้รับความรู้การเกษตรจากสื่อที่อยู่ใกล้ตัวมากที่สุด คือหอกระจายข่าว หรือเสียงตามสายประจำหมู่บ้าน และความรู้การเกษตรที่เกษตรกรได้รับนั้นจะต้องตรงกับความต้องการของเกษตรกรมากที่สุด เพื่อเกษตรกรจะได้นำไปปรับใช้กับการประกอบอาชีพของตนเอง หรือนำไปเป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพเสริมเป็นการเพิ่มพูนรายได้ขึ้นมาอีกทางหนึ่ง ตลอดจนให้เกษตรกรได้รับทราบข่าวสารเทคโนโลยีทางการเกษตรใหม่ๆ อย่างทั่วถึง หากเกิดโรคระบาด หรือมีศัตรูทำลายพืชผล จะได้เตรียมการป้องกันได้ทันทั่วถึง

2.10.3 วิธีการดำเนินงาน

การที่จะผลิตเทปความรู้การเกษตรให้ได้ข้อมูล และเนื้อหาตรงกับความต้องการของเกษตรกรในแต่ละพื้นที่นั้น จำเป็นจะต้องขอความร่วมมือจากสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคทุกภาค และสำนักงานเกษตรจังหวัดทุกจังหวัด ส่งข้อมูลความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่ว่าต้องการจะได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องใด สภาพพื้นที่เป็นอย่างไร เกษตรกรเพาะปลูกอะไรเป็นส่วนมาก

นอกจากความต้องการของเกษตรกรแล้ว นโยบายของกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่มีต่อเกษตรกร จะต้องนำมาเผยแพร่ให้แก่เกษตรกรได้รับทราบด้วย

นอกจากนี้ เทคโนโลยีทางการเกษตรที่หน่วยงานต่างๆ ตลอดจนภาคเอกชนได้คิดค้นขึ้นมาใหม่ และใช้ได้ผลดี จำเป็นต้องนำมาเผยแพร่ให้เกษตรกรได้รับทราบ เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตัวเกษตรกรต่อไป

2.10.4 ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ฝ่ายวิทยุการเกษตรจะทำหนังสือขอความร่วมมือไปยัง สำนักงาน ส่งเสริมการเกษตรภาคทุกภาค และสำนักงานเกษตรจังหวัดทุกจังหวัด ขอความร่วมมือให้จัดส่งประเด็นที่

ต้องการเผยแพร่ให้เกษตรกรในพื้นที่ที่รับผิดชอบได้รับทราบมาให้ เพื่อฝ่ายวิทยุการเกษตรจะได้นำประเด็นนั้น ไปหาข้อมูลจากแหล่งความรู้ต่างๆ มาจัดทำสคริปต์ความรู้การเกษตรต่อไป

2. ฝ่ายวิทยุการเกษตรจะนำนโยบายของกรมส่งเสริมการเกษตรมาเป็นข้อมูล โดยประสานงานกับกองต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาจัดทำสคริปต์ความรู้การเกษตร เผยแพร่แก่เกษตรกร

3. ฝ่ายวิทยุการเกษตรจะนำเทคโนโลยีการเกษตรใหม่ๆ ที่ได้รับจากแหล่งความรู้ต่างๆ มาเรียบเรียง จัดทำเป็นสคริปต์ความรู้การเกษตรต่อไป

2.10.5 การปฏิบัติตามโครงการฯ

การจัดทำเทปความรู้การเกษตรเผยแพร่ทางหอกระจายข่าวหรือเสียงตามสาย ประจำหมู่บ้านทั่วประเทศนั้น ฝ่ายวิทยุการเกษตรจะดำเนินการจ้างเหมาบริษัทเอกชน ดำเนินการในด้านการผลิตเทปต้นฉบับพร้อมอัดสำเนาจัดส่งให้สำนักเกษตรจังหวัด และสำนักงานเกษตรอำเภอ โดยฝ่ายวิทยุการเกษตรจะจัดทำสคริปต์ความรู้การเกษตรให้บริษัทไปดำเนินการต่อ

การจัดทำเทปความรู้การเกษตรนั้นจะจัดทำเป็นภาค คือ ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวม 6 ภาค แต่ละภาคจะมีจังหวัดที่อยู่ในความรับผิดชอบไม่เท่ากัน แตกต่างกันไป ทำให้เนื้อหาของเทปความรู้การเกษตรจะแตกต่างกันไปด้วย อาทิเช่น ความรู้การเกษตรที่เกษตรกรทางภาคเหนือต้องการ จะถูกจัดทำและเผยแพร่เฉพาะในภาคเหนือเท่านั้น จะไม่นำไปเผยแพร่ในภาคอื่นนอกจากว่าเรื่องๆ นั้นสามารถเผยแพร่ได้ทั้ง 6 ภาค จึงจะนำไปเผยแพร่ทั้ง 6 ภาค

การจัดทำเทปความรู้การเกษตรเป็นแต่ละภาคนั้น จะมีจุดอ่อนตรงที่ เนื้อหาไม่เหมาะสม ไม่สามารถเผยแพร่ได้ทุกจังหวัดในภาคนั้น ซึ่งถ้าจัดทำเทปความรู้การเกษตร เป็นแต่ละจังหวัดได้จะดีที่สุด เนื้อหาจะเหมาะสม และตรงกับความต้องการของทุกจังหวัด แต่ที่จัดทำเป็นรายจังหวัดไม่ได้เพราะว่าติดขัดในเรื่องการจ้างเหมาประกวดราคา.. จึงจำเป็นต้องดำเนินการจัดทำเทปความรู้การเกษตร เป็นแต่ละภาค

ดังนั้นเพื่อให้เทปความรู้การเกษตรที่เผยแพร่เป็นภาค มีเนื้อหาตรงกับความต้องการเหมาะสมกับพื้นที่มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ฝ่ายวิทยุการเกษตรจึงได้นำประเด็นความต้องการของจังหวัดต่างๆ ในแต่ละภาคมาทำการพิจารณาว่า เรื่องใดที่เป็นความต้องการของจังหวัดในภาคนั้นๆ มากที่สุด (หลายๆ จังหวัดในภาคมีความต้องการตรงกัน) นำมาจัดทำสคริปต์ความรู้การเกษตรโดยไปหาข้อมูลจากกองที่เกี่ยวข้องมาจัดทำ

นอกจากนี้ได้นำนโยบายกรมส่งเสริมการเกษตร โครงการเน้นหนักของกองเกษตรสัมพันธ์ และเทคโนโลยีการเกษตรใหม่ๆ มาจัดทำเป็นสคริปต์ความรู้การเกษตรเพื่อเผยแพร่ควบคู่ไปกับ เรื่องที่เป็นความต้องการของจังหวัดและภาคด้วย

เมื่อจัดทำสคริปต์ความรู้การเกษตร เสร็จเรียบร้อยแล้ว จะส่งให้บริษัทที่ประกวดราคาได้ จัดทำเทปต้นฉบับ พร้อมอัดสำเนาจำนวน 6,000 ม้วนต่อเดือน และจัดส่งให้สำนักงานเกษตร จังหวัด และสำนักงานเกษตรอำเภอต่างๆ ต่อไป สำนักงานเกษตรอำเภอจะนำเทปความรู้การ เกษตรที่ได้รับไปเผยแพร่ยังจุดกระจายข่าวหรือเสียงตามสายที่ได้คัดเลือกไว้เป็นจุดเผยแพร่ต่อไป

หนึ่งเทปความรู้การเกษตรที่จัดทำนี้จะมีเนื้อหาหน้าละประมาณ 3 เรื่อง (ทั้ง หน้า เอ และ หน้า บี) รวม 6 เรื่อง ต่อ 1 ชุด (เผยแพร่ เดือนละ 1 ชุด เป็นประจำทุกเดือน) แต่ละเรื่องที่น่าสนใจ เผยแพร่จะมีความยาวประมาณ 5-7 นาที ทั้งนี้ เป็นตามความต้องการของเกษตรกร ที่ต้องการรับ ฟังเรื่องสั้นๆ ไม่ยาวมากนัก แต่ได้เนื้อหาครอบคลุมครบถ้วน

2.10.6 แนวทางการปฏิบัติงานของโครงการกระจายข่าวเพื่องานส่งเสริมการ เกษตร ปีพ.ศ. 2537

เพื่อให้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในจังหวัด ได้แนวทางการปฏิบัติงานตามโครงการกระจาย ข่าว เพื่องานส่งเสริมการเกษตรได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น จึงได้แยกรายละเอียดเป็นขั้นตอนการ ปฏิบัติงานดังนี้

1. เมื่อได้รับเทปความรู้การเกษตรเรียบร้อยแล้ว ให้ส่งใบตอบรับซึ่งฝ่ายวิทยุการ เกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ จะจัดส่งไปให้พร้อมกับเทปความรู้การเกษตรในแต่ละชุดคืนกลับไปให้ ฝ่ายวิทยุการเกษตรโดยด่วน
2. ให้ตรวจสอบม้วนเทปความรู้การเกษตร ซึ่งแต่ละจังหวัดได้รับตามจำนวนจุดที่ แจ้งให้ทราบ โดยในม้วนเทปดังกล่าว จะมีรายชื่อเรื่องของชุดนั้นๆ ใ้มากับเทปความรู้ด้วย ดังนั้น เมื่อตรวจสอบว่าครบถูกต้องแล้ว จึงค่อยส่งไปยังจุดกระจายข่าวและเสียงตามสาย
3. การจัดส่งเทปความรู้การเกษตร ไปยังจุดกระจายข่าวที่จังหวัดได้เลือกเป็น จุดดำเนินการนั้นขอให้ผ่านความรับผิดชอบและความดูแลของเกษตรตำบลเพื่อประโยชน์ในการ ติดตามนิเทศงานของจังหวัด
4. ให้คำแนะนำหรือข้อติชม อาจจะเป็นด้านการบันทึกเสียง ผู้บรรยายหรือเนื้อหา ซึ่งอยู่ในแบบฟอร์มใบตอบรับ เพื่อจะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขการทำเทปในชุดต่อไป
5. ให้ขอแนะนำกับผู้รับผิดชอบควบคุมการเปิด-ปิดหอกกระจายข่าวในการใช้ เครื่องมือกระจายเสียงให้ถูกต้องเหมาะสม พร้อมทั้งแนะนำให้ทำตารางออกอากาศประจำเดือน

โดยกำหนดวันและเวลาออกอากาศที่แน่นอน ทั้งนี้ให้กำหนดหรือขอความร่วมมือในการเปิดเทป ความรู้อย่างน้อยสัปดาห์ละ 2 ครั้ง

6. ก่อนเปิดเทปความรู้การเกษตร แนะนำให้ผู้ควบคุมหอกระจายข่าวประกาศชื่อ เรื่องที่จะเผยแพร่ก่อนและหากเป็นไปได้ เจ้าหน้าที่สามารถพูดสรุปประเด็นสำคัญของเนื้อหาที่ เผยแพร่ไปแล้วจะช่วยสร้างความเข้าใจให้กับเกษตรกรได้มากขึ้น

7. เมื่อได้รับเทปความรู้และอยู่ในระหว่างการใช้ หรือเมื่อใช้เรียบร้อยแล้ว แนะนำ ให้ผู้รับผิดชอบหอกระจายข่าวเก็บรักษาเทปความรู้ในห้องที่ไม่ร้อน และมีอากาศถ่ายเทสะดวก เพื่อยืดอายุการใช้งานได้นานขึ้น และควรเก็บให้ห่างจากอุปกรณ์ที่เป็นแม่เหล็ก เพราะจะทำให้ เสียงที่บันทึกไว้ถูกลบ

8. จังหวัดสามารถจะมีส่วนร่วมกับส่วนกลางได้มากขึ้น ถ้าได้ส่งเนื้อหา ข้อมูล หรือบทความที่เป็นเรื่องเน้นหนักของแต่ละจังหวัด มายังส่วนกลางเพื่อบรรจุเรื่องนั้นๆ ลงใน เทปความรู้ และนำกลับมาเผยแพร่ทางจุดหอกระจายข่าวที่จังหวัดได้คัดเลือก จะช่วยให้ตรงกับ ความต้องการของพื้นที่มากขึ้น

9. ควรมีการติดตามนิเทศงานเป็นรายงวด (4 เดือน/ครั้ง) ทั้งนี้เพื่อให้สัมพันธ์กับ ส่วนกลาง ในการติดตามนิเทศงาน

10. ควรมีการประเมินผลประสิทธิภาพการใช้สื่อชนิดนี้ในห้องที่ของท่าน

2.10.7 แนวทางการดำเนินงานโครงการฯ ปีพ.ศ. 2538

1. ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ จะผลิตเทปความรู้การเกษตรที่เป็น ประเด็นส่งเสริมตามนโยบายของกรมส่งเสริมการเกษตร และตามประเด็นที่เป็นความต้องการของ จังหวัด ซึ่งภาคต่างๆ ได้เสนอขอมา แล้วจัดทำสำเนาเทปส่งให้อำเภอ และจังหวัดนำไปเผยแพร่ ทางหอกระจายข่าว/เสียงตามสาย โดยจะจัดส่งให้สำนักงานเกษตรจังหวัด 1 ชุด เพื่อใช้ในการติด ตามและนิเทศงาน ส่วนเทปที่จะให้เจ้าหน้าที่นำไปเผยแพร่นั้น จะส่งถึงสำนักงานเกษตรอำเภอ โดยตรง

2. ให้จังหวัดกำหนดจุดเผยแพร่เทปความรู้การเกษตร ตามที่กองเกษตรสัมพันธ์ จัดสรรเทปให้ และแจ้งให้กองเกษตรสัมพันธ์ทราบว่า จะเผยแพร่อำเภอละกี่จุด (ม้วน) เพื่อที่จะจัด ส่งเทปให้อำเภอโดยตรง

3. เมื่ออำเภอได้รับเทปความรู้การเกษตรแล้ว ขอให้ดำเนินการแจกจ่ายไปยังจุด หอกระจายข่าว/เสียงตามสายที่กำหนดไว้เป็นจุดเผยแพร่ และดำเนินการเผยแพร่ทันที

4. การตอบรับเทป เมื่ออำเภอได้รับเทปความรู้การเกษตรแล้วให้ตอบรับให้ จังหวัดทราบ และให้จังหวัดตอบรับให้กองเกษตรสัมพันธ์ทราบต่อไป

5. การรายงานการใช้ประโยชน์จากเทปความรู้การเกษตรให้อำเภอ รายงานการใช้เทปให้จังหวัดทราบเป็นประจำทุกชุด

6. ให้จังหวัดเป็นผู้กำกับดูแลการเผยแพร่เทปความรู้การเกษตรของอำเภอ และติดตามนิเทศงานระดับอำเภอ

7. สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคจะเป็นผู้ติดตามนิเทศงานการเผยแพร่เทปความรู้การเกษตรของจังหวัดร่วมกับกองเกษตรสัมพันธ์

2.10.8 ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

ในปี พ.ศ. 2530 ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ ได้ทดลองจัดทำเทปความรู้การเกษตรลงในตลับเทป แล้วนำไปเผยแพร่ทางหอกระจายข่าว จำนวน 35 แห่ง และที่ภาคตะวันตกอีก 1 ภาค โดยได้รับความสนใจเป็นอย่างดี (การบันทึกเทป ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ เป็นผู้จัดทำเอง)

ในปี พ.ศ. 2531 ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ ได้เริ่มจัดทำโครงการกลุ่มผู้ฟังวิทยุการเกษตรผ่านหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านขึ้นโดยคัดเลือกจังหวัดเข้าร่วมโครงการ จำนวน 15 จังหวัด คือ พะเยา ลำปาง อุตรดิตถ์ พิษณุโลก นครสวรรค์ ราชบุรี กาญจนบุรี มหาสารคาม หนองคาย นครพนม มุกดาหาร ยโสธร บุรีรัมย์ พัทลุง และสุราษฎร์ธานี ทั้งนี้ให้จังหวัดที่เข้าร่วมโครงการคัดเลือกจุดหอกระจายข่าวที่จะดำเนินการจังหวัดละ 5 จุด รวม 75 จุด จากนั้น ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ ได้ผลิต เทปความรู้การเกษตร ส่งไปให้จังหวัดเข้าร่วมโครงการดำเนินการเผยแพร่ในจุดหอกระจายข่าว ที่ได้คัดเลือกไว้

หลังจากสิ้นสุดโครงการในเดือนกันยายน 2531 ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ ได้ทำการสำรวจและประเมินโครงการ โดยการส่งแบบสอบถามไปยังเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานเกษตรสัมพันธ์ จำนวน 100 ชุด ได้รับคืนมา 68 ชุด และส่งไปยังเกษตรกร 500 ชุด ได้รับคืนมา 491 ชุด ซึ่งสรุปผลจากแบบสอบถามได้ว่า ในส่วนของเจ้าหน้าที่ต้องการให้มี เทปความรู้การเกษตร เผยแพร่ทาง หอกระจายข่าว หรือเสียงตามสายประจำหมู่บ้าน เพื่อเกษตรกร จะได้รับความรู้การเกษตรโดยตรงและทั่วถึง ไม่ต้องรอฟังจากสถานีวิทยุกระจายเสียง หรือจากสถานีวิทยุโทรทัศน์ ซึ่งบางบ้านอาจจะไม่มีเครื่องรับฟัง ทั้งวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ ในส่วนของเกษตรกร มีความเห็นว่า ได้รับประโยชน์จาก เทปความรู้การเกษตร ที่เผยแพร่ผ่านหอกระจายข่าวมาก และนำไปปรับใช้ในอาชีพของตนได้

ในปี พ.ศ. 2532-2533 ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ ได้ดำเนินการโครงการหอกระจายข่าว เพื่อส่งเสริมการเกษตร อีกปีละ 15 จังหวัด รวมจังหวัดที่เข้าร่วมโครงการถึงปี พ.ศ. 2533 จำนวน 45 จังหวัด (2531-2533)

ในปี พ.ศ. 2533 ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ ได้ขอความร่วมมือจังหวัดต่างๆ สสำรวจและจัดทำทะเบียน หอกระจายข่าว ทั่วประเทศเป็นครั้งแรก ซึ่งได้รับรายงานจำนวน 62 จังหวัด มี หอกระจายข่าว และเสียงตามสายในหมู่บ้านที่ใช้ประโยชน์ในงานส่งเสริมการเกษตร จำนวน 10,574 แห่ง สามารถรับฟังได้ 1,741,643 ครอบครัว

ในปี พ.ศ. 2534 ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ ได้รับงบประมาณเพิ่มขึ้น จึงได้ขยายการดำเนินงานโครงการ หอกระจายข่าว เพื่องานส่งเสริมการเกษตรออกไปครอบคลุมทั่วประเทศ โดยจะดำเนินการเผยแพร่ เทปความรู้การเกษตร ผ่าน หอกระจายข่าว และเสียงตามสายในหมู่บ้าน จำนวน 3,000 จุด ทั่วประเทศ (73 จังหวัด) ทั้งนี้ให้จังหวัดต่างๆ คัดเลือกจุดที่จะดำเนินการเผยแพร่ เทปความรู้การเกษตร จังหวัดละ 20-50 จุด แต่รวมทั้งประเทศแล้วจะเป็นจำนวน 3,000 จุด เพื่อที่ ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ จะดำเนินการผลิต เทปความรู้การเกษตร จัดส่งไปให้ (ในปีนี้ ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ ได้ผลิตเทปต้นฉบับ และจ้างบริษัท เอกชนจัดทำสำเนาเทป จำนวน 3,000 ม้วน ส่งให้จังหวัดต่อไป)

ในปี พ.ศ. 2535 ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ ได้รับงบประมาณโครงการหอกระจายข่าวเพื่องานส่งเสริมการเกษตรเพิ่มขึ้นอีก จึงได้ขยายการดำเนินงานจาก 3,000 จุด เป็น 6,000 จุด ทั่วประเทศ โดยเพิ่มจุดเผยแพร่เทปความรู้การเกษตรตามทะเบียนหอกระจายข่าวที่จังหวัดได้ส่งมาให้ (ในปีนี้ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ยังผลิตเทปต้นฉบับ และจ้างบริษัทเอกชนจัดทำสำเนาเทป จำนวน 6,000 ม้วน ส่งให้จังหวัดเช่นเดิม)

ในปี พ.ศ. 2536 ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ ได้ดำเนินการโครงการหอกระจายข่าวเพื่องานส่งเสริมการเกษตรจำนวน 6,000 จุดต่อเดือน ทั่วประเทศ แต่ในปีนี้ได้จ้างเหมาบริษัทเอกชนดำเนินการผลิต เทปความรู้การเกษตร ตั้งแต่ขั้นตอนการอัดเสียง ประกอบดนตรี และสำเนาเทปจัดส่งให้จังหวัด ซึ่ง ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ จะผลิตบทความความรู้การเกษตร (สคริปต์) ให้บริษัทเอกชนรับไปดำเนินการ

ในปี พ.ศ. 2536 นี้ ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ ได้ขอความร่วมมือจากจังหวัดต่างๆ ให้จัดทำทะเบียน หอกระจายข่าว ใหม่ และขอให้แจ้งจำนวนจุดหอกระจายข่าว ที่ต้องการเผยแพร่เทปความรู้การเกษตร ในปี พ.ศ. 2537 เพื่อจะได้ทราบจำนวนหอกระจายข่าวในปัจจุบันว่ามีจำนวนเท่าไร เพราะที่จัดส่งเทปความรู้การเกษตรไปให้ทุกจังหวัดมีความต้องการเพิ่ม เพราะจุดหอกระจายข่าวได้เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในปี พ.ศ. 2537 ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ ได้ดำเนินการตามโครงการหอกระจายข่าว เพื่องานส่งเสริมการเกษตร โดยกำหนดจุดดำเนินการเผยแพร่ จำนวน 6,000 จุดต่อเดือนทั่วประเทศ เช่นเดียวกันกับปี พ.ศ. 2536

ในปี พ.ศ. 2538 ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ ได้รับงบประมาณโครงการหอกระจายข่าว เพื่องานส่งเสริมและเผยแพร่ จำนวน 6,000 จุด/เดือน เช่นเดิม โดยดำเนินการใน 76 จังหวัด ทั่วประเทศ ได้รับงบประมาณเป็นจำนวน 2,160,000 บาท โดยได้จ้างเหมาให้บริษัทเอกชนดำเนินการผลิต เทปความรู้การเกษตร เช่นเดียวกับ ปี พ.ศ. 2537 แต่ได้เพิ่มเติมการจัดส่งถึงสำนักงานเกษตรอำเภอต่างๆ โดยตรง และส่งให้สำนักงานเกษตรจังหวัดชุดละ 1 ม้วน เพื่อไว้ใช้ในการติดตามนิเทศงานต่อไป

2.11 โครงการ หอกระจายข่าวเพื่องานส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดกาฬสินธุ์

2.11.1 การดำเนินงาน

การดำเนินงานโครงการหอกระจายข่าวเพื่องานส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2533 จนถึงปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2538 จังหวัดกาฬสินธุ์ได้รับเทปความรู้การเกษตรเดือนละ 110 ตลับ สำหรับสำนักงานอำเภอ 14 อำเภอ และ เดือนละ 1 ตลับ สำหรับสำนักงานเกษตรจังหวัดฯ รวมทั้งสิ้น เดือนละ 111 ตลับ โดยในปี พ.ศ. 2538 ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ กรมส่งเสริมการเกษตร ได้จัดส่ง เทปความรู้การเกษตร ให้แก่สำนักงานเกษตรอำเภอโดยตรงเพื่อนำไปจัดสรรให้ตำบลนำไปเผยแพร่ตามจุดดำเนินการในหมู่บ้านแทนการจัดส่งให้สำนักงานเกษตรจังหวัดดำเนินการ ซึ่งจุดดำเนินการตามโครงการหอกระจายข่าวเพื่องานส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดกาฬสินธุ์ในปี พ.ศ. 2538 มีดังนี้ (สำนักงานเกษตรจังหวัดกาฬสินธุ์, 2538)

ตารางที่ 2.1 จุดดำเนินการตามโครงการกระจายข่าว เพื่องานส่งเสริมการเกษตร
ในจังหวัดกาฬสินธุ์ ในปี พ.ศ. 2538

อำเภอ	จุดดำเนินการ (จุด)	เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบประจำอำเภอ
เมืองฯ	10	นายวิวัฒน์ชัย จงใจภักดี
กมลาไสย	10	นายสังเวียน เกียรติชานาญ
ยางตลาด	10	นายอภิชาติ พลลาภ
ภูจินารายณ์	10	นายเกทหาย สิทธิวงศ์
สมเด็จ	8	นายเสนีย์ อรรคชัย
เซาวง	8	นายรณชัย ศรีพอ
คำม่วง	8	นายวรวิทย์ กลิ่นคล้าย
สหัสขันธ์	8	นายกิ่งเพชร แก้วโยธา
นามน	7	นางณัฐพร เจริญจิตร
ห้วยเม็ก	7	นายสนอง จำเริญลัดด์
หนองกุงศรี	7	นายเมธา ใจทวน
ร่องคำ	6	นายเรืองศักดิ์ ถนอมสิทธิ์
ห้วยผึ้ง	6	นายมนต์ศิลา คำศิลา
ท่าคันโท	5	นายสถาพร ภูจิริต
รวม	110	

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดกาฬสินธุ์ (2539) สรุปผลการดำเนินงานส่งเสริมและเผยแพร่
ปีพ.ศ. 2538

2.11.2 แนวทางการปฏิบัติงานการใช้หอกระจายข่าวเพื่องานส่งเสริมการเกษตร ในจังหวัดกาฬสินธุ์ มีแนวทางการปฏิบัติงานดังนี้ (สำนักงานเกษตรจังหวัดกาฬสินธุ์, 2538)

1. สำรวจหรือปรับปรุงทะเบียน หอกระจายข่าวสาร หรือเสียงตามสายที่มีอยู่แล้ว อำเภอได้สำรวจทะเบียน หอกระจายข่าว หรือเสียงตามสายให้เป็นปัจจุบัน เพราะข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารงานทั้งในส่วนจังหวัดและส่วนกลาง

2. พิจารณาคัดเลือกจุดดำเนินการให้กระจายในแต่ละพื้นที่โดยพิจารณาจากสภาพเครื่องมือที่ยังใช้การได้ มีกรรมการหมู่บ้านหรือผู้รับผิดชอบซึ่งได้แก่ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้เปิด-ปิด หอกระจายข่าวได้สม่ำเสมอต่อเนื่อง

3. ตรวจสอบตลับเทปคาสเซ็ทที่ได้รับจากส่วนกลางก่อนไปเผยแพร่ แล้วส่งใบตอบรับพร้อมข้อเสนอแนะไปยัง ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ และหากไม่ครบ ตามจำนวน หรือชำรุดเสียหาย โปรดแจ้งเพื่อให้ส่วนกลางได้ดำเนินการให้ถูกต้อง

4. ให้อำเภอมีเอกสารการจัดสรรให้ตำบล และให้ตำบลมีเอกสารการส่งเทปคาสเซ็ทต่อจุดดำเนินการ ที่สามารถตรวจสอบได้

5. ควรมีการหมุนเวียนการเปิดเทป ในจุดอื่นๆ ตามความเหมาะสม ที่ไม่ใช่จุดดำเนินการหรือจุดโครงการส่งเสริมเน้นหนัก

6. การนิเทศงาน จังหวัดและอำเภอให้เน้นการประสานความร่วมมือ จุดดำเนินการให้สม่ำเสมอ

2.12 ผลการติดตามนิเทศงานและปัญหาโครงการหอกระจายข่าวเพื่องานส่งเสริมการเกษตร

2.12.1 ผลการติดตามนิเทศงาน ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ (2536) ได้สรุปผลการดำเนินงานโครงการ หอกระจายข่าวเพื่องานส่งเสริมการเกษตรประจำปี พ.ศ. 2536 หลังจากสิ้นสุดการดำเนินงานของโครงการประจำปี พ.ศ. 2536 โดยได้ส่งเทปครบจำนวน 12 ชุด โดยได้จัดทำแบบสอบถามจำนวน 200 ชุด เพื่อสอบถามผลการรับฟังเทปความรู้การเกษตรผ่านหอกระจายข่าว ประจำปี พ.ศ. 2536 ที่ได้จัดส่งไปให้เผยแพร่ 73 จังหวัด รวม 6,000 ชุด โดยได้ส่งแบบสอบถามไปยังเกษตรอำเภอและให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องนำไปให้เกษตรกรที่รับฟังเทปความรู้การเกษตรผ่านหอกระจายข่าวเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม ผลการดำเนินงานสรุปได้ดังนี้

1. ด้านเนื้อหา

1.1 ความยาวของเนื้อหาที่นำเสนอ เกษตรกรต้องการฟังเนื้อหาที่มีความยาว 10-12 นาที จำนวน 48.40 เปอร์เซ็นต์ ความยาว 15 นาทีขึ้นไป จำนวน 31.34 เปอร์เซ็นต์ และความยาว 5-8 นาทีจำนวน 20.26 เปอร์เซ็นต์

1.2 เนื้อหาความรู้การเกษตรที่นำเสนอ ตรงกับความต้องการของเกษตรกรมากจำนวน 10 เปอร์เซ็นต์ เนื้อหาตรงกับความต้องการของเกษตรกรเป็นบางเรื่องจำนวน 84.6 เปอร์เซ็นต์ และไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกรจำนวน 5.4 เปอร์เซ็นต์

1.3 ความรู้การเกษตรที่ เกษตรกร ต้องการรับฟัง คือ เรื่องเทคนิควิธีการต่างๆ ที่ทำให้พืชเจริญเติบโต จำนวน 87 เปอร์เซ็นต์ ต้องการทราบวิธีป้องกันกำจัดศัตรูพืช จำนวน 71 เปอร์เซ็นต์ ต้องการทราบเรื่องการปลูกพืชต่างๆ จำนวน 39.2 เปอร์เซ็นต์ ต้องการทราบเรื่องการแปรรูปผลผลิต จำนวน 26 เปอร์เซ็นต์ และนอกนั้นต้องการทราบเรื่องเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ การประมง การตลาด แนะนำพืชพันธุ์ใหม่ๆ และเทคนิคการเพิ่มผลผลิตของพืชต่างๆ

1.4 ความรู้การเกษตรที่ เกษตรกร ได้รับนี้ เกษตรกรได้รับประโยชน์มากจำนวน 72 เปอร์เซ็นต์ ได้รับประโยชน์บ้างเล็กน้อย จำนวน 27 เปอร์เซ็นต์ และไม่ได้รับประโยชน์จำนวน 1 เปอร์เซ็นต์

1.5 ความรู้การเกษตรที่เกษตรกรได้รับนี้ เกษตรกรได้นำไปใช้ในครอบครัว เป็นจำนวน 94.8 เปอร์เซ็นต์ ยังหาโอกาสใช้ไม่ได้ จำนวน 3.15 เปอร์เซ็นต์ และไม่ได้นำไปใช้เลย จำนวน 2.05 เปอร์เซ็นต์

2. ด้านรูปแบบรายการ

2.1 เกษตรกรต้องการรับฟังความรู้การเกษตรในรูปแบบละคร จำนวน 54.3 เปอร์เซ็นต์ รูปแบบนักจัดรายการวิทยุทั่วไปจำนวน 38.36 เปอร์เซ็นต์ และรูปแบบบทความจำนวน 54.3 เปอร์เซ็นต์

2.2 ภาษาที่ใช้ เกษตรกรต้องการให้ใช้ภาษากลางและภาษาท้องถิ่นตามความเหมาะสมจำนวน 42.3 เปอร์เซ็นต์ ต้องการให้ใช้ภาษากลาง จำนวน 33.11 เปอร์เซ็นต์ และต้องการให้ใช้ภาษาท้องถิ่นจำนวน 16.04 เปอร์เซ็นต์

2.3 เสียงของผู้ดำเนินรายการความรู้การเกษตร เกษตรกรต้องการรับฟังเสียงของผู้ชาย และผู้หญิงสลับกัน จำนวน 87.9 เปอร์เซ็นต์ ต้องการฟังเสียงชายล้วน จำนวน 6.28 เปอร์เซ็นต์ และต้องการฟังเสียงผู้หญิงล้วนจำนวน 5.82 เปอร์เซ็นต์

2.4 รูปแบบการนำเสนอรายการ เกษตรกรต้องการให้มีเพลงแทรกด้วย จำนวน 55.7 เปอร์เซ็นต์ นอกจากเพลงแล้วต้องการให้มีอย่างอื่นแทรกด้วย จำนวน 31.80 เปอร์เซ็นต์ และไม่ต้องการให้มีเพลงแทรกเลย จำนวน 12.5 เปอร์เซ็นต์

3. ด้านรับฟังทั่วไป

3.1 เกษตรกรได้รับฟังความรู้การเกษตรจากหอกระจายข่าวชัดเจนดี จำนวน 65.38 เปอร์เซ็นต์ ไม่ชัดเจนบางช่วง จำนวน 31.05 เปอร์เซ็นต์ และเสียงยืดยานไม่ชัดเจน จำนวน 3.57 เปอร์เซ็นต์

3.2 สาเหตุที่เกษตรกรรับฟังความรู้การเกษตรไม่ชัดเจน เป็นเพราะสาเหตุเนื้อหาไม่ดี จำนวน 14.35 เปอร์เซ็นต์ เครื่องเล่นเทปไม่ดี จำนวน 27.20 เปอร์เซ็นต์ และไม่ทราบสาเหตุ จำนวน 58.45 เปอร์เซ็นต์

3.3 เกษตรกรได้รับฟังความรู้การเกษตรเป็นประจำทุกเดือน จำนวน 52.25 เปอร์เซ็นต์ ไม่ได้รับฟังทุกเดือน จำนวน 46.06 เปอร์เซ็นต์ และไม่ได้รับฟังเลย จำนวน 1.69 เปอร์เซ็นต์

3.4 ความรู้การเกษตรแต่ละเรื่องที่เกษตรกรได้รับฟัง ผู้ดูแลเปิด-ปิด เครื่องจะเปิดให้ฟังเรื่องละ 2-3 ครั้ง จำนวน 52.43 เปอร์เซ็นต์ เปิดให้ฟังเรื่องละ 1 ครั้ง จำนวน 38.27 เปอร์เซ็นต์ และเปิดให้ฟังเรื่องละหลายครั้งจนจำไม่ได้ จำนวน 9.3 เปอร์เซ็นต์

3.5 เมื่อเกษตรกรได้รับฟังความรู้การเกษตรแล้วสนใจมาก ได้ไปขอให้ผู้เปิดเครื่องเปิดให้ฟังอีก จำนวน 31.05 เปอร์เซ็นต์ สนใจแต่ไม่ได้ไปขอให้เปิดให้ฟังอีก จำนวน 63.41 เปอร์เซ็นต์ และไม่สนใจเลย 5.54 เปอร์เซ็นต์

3.6 การนำเทปความรู้การเกษตรไปให้จุดหอกระจายข่าวแต่ละหอยจะได้ รับรวดเร็วดี จำนวน 75.14 เปอร์เซ็นต์ ได้รับล่าช้า จำนวน 19.6 เปอร์เซ็นต์ และผู้ควบคุม หอกระจายข่าวต้องไปเอาเทปเอง จำนวน 5.26 เปอร์เซ็นต์

3.7 เมื่อเครื่องเทปที่อยู่ตามหอกระจายข่าวชำรุดเสียหาย ผู้ที่ดำเนินการ ซ่อมแซมให้ จะเป็นผู้ที่มีหน้าที่ดูแล หอกระจายข่าวนั้น ส่วนมากจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เงินที่ ได้รับไปทำการซ่อมแซม ส่วนมากจะได้จากคณะกรรมการหมู่บ้าน หรือไม่ผู้ดูแลจะต้องออกค่าใช้จ่ายเอง เรียกว่าขอบริจาคจากชาวบ้านบ้าง ในวงเงินตั้งแต่ 200-2,500 บาท แล้วแต่ความชำรุดเสียหายมากน้อยแตกต่างกันไป

3.8 จากคำถามที่ว่าความรู้การเกษตรผ่านหอกระจายข่าวนั้นเกษตรกร เห็นควรจะมีต่อไปหรือไม่ เกษตรกรบอกว่าควรจะมีต่อไป จำนวน 94.09 เปอร์เซ็นต์ ควรหยุดไว้ชั่วคราว จำนวน 4.7 เปอร์เซ็นต์ และไม่ควรมีต่อไป จำนวน 1.21 เปอร์เซ็นต์

3.9 ความต้องการเทปความรู้การเกษตรว่า ควรจะมีประจำทุกหอกระจายข่าวหรือไม่ ได้รับคำตอบว่าควรจะมีเทปความรู้การเกษตรประจำไว้ทุกหอ จำนวน 62.47 เปอร์เซ็นต์ ควรจะหมุนเวียนให้ทั่วทุกหอจำนวน 31.70 เปอร์เซ็นต์ และควรจะมีไว้เพียงบางหอ ไม่ต้องเคลื่อนย้าย จำนวน 5.83 เปอร์เซ็นต์

3.10 เทปความรู้การเกษตรที่เกษตรกรได้รับฟังอยู่นี้ ควรจะให้ผู้ใดเป็นผู้จัดทำ ได้รับคำตอบว่าควรจะให้ ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์เป็นผู้จัดทำ จำนวน 43.4 เปอร์เซ็นต์ ควรจะให้สำนักงานเกษตรจังหวัดจัดทำ จำนวน 29.83 เปอร์เซ็นต์ และควรจะให้สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคฯจัดทำ จำนวน 26.7 เปอร์เซ็นต์

2.12.2 ปัญหาและอุปสรรคจากการดำเนินงาน

ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ (2536) ได้สรุปปัญหาจากการดำเนินงานโครงการหอกระจายข่าวเพื่อส่งเสริมการเกษตร ซึ่งวิเคราะห์จากการออกแบบสอบถามที่เกษตรกรตอบมา พบว่า

1. เนื้อหาความรู้การเกษตรที่น่าสนใจ จะตรงกับความต้องการของเกษตรกรเป็นบางเรื่องเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะการจัดทำเทปความรู้การเกษตรดังกล่าว ได้จัดทำ ครอบคลุมเป็นภาค ไม่ได้เจาะลึกลงไปถึงจังหวัด ซึ่งแต่ละจังหวัดในภาคเดียวกันก็มีศักยภาพ แตกต่างกันอยู่แล้ว

2. ภาษาที่ใช้ ภาคใต้จะมีปัญหามากในการใช้ภาษา ถึงแม้ว่าจะใช้ภาษาท้องถิ่น แต่ทางจังหวัดภาคใต้ตอนล่างส่วนมากจะใช้ภาษายาวี เป็นส่วนมาก ซึ่งแตกต่างจากจังหวัดภาคใต้ตอนบน

3. ในเรื่องการใช้เพลงแทรกหรือคั่นระหว่างเรื่องในเทปความรู้การเกษตร ส่วนมาก เกษตรกรต้องการมาก แต่การใช้เพลงคั่นหรือเพลงแทรกจะมีปัญหาในท้องที่มีชาวมุสลิม หรือถ้าหอกระจายข่าวไปอยู่ในมัสยิดจะไม่ยอมเปิด เทปความรู้การเกษตร ถ้ามีเพลงแทรก

4. เครื่องเล่นเทปที่อยู่ในหอกระจายข่าวบางครั้งชำรุด ไม่มีงบประมาณซ่อมแซม ทำให้เทปความรู้การเกษตรในบางชุดไม่ได้เปิดเผยแพร่

5. การเปิดเทปความรู้การเกษตร ผู้รับผิดชอบการเปิด-ปิดมักจะเป็นชาวบ้าน ไม่ใช่เจ้าหน้าที่ของกรมส่งเสริมการเกษตร มักจะไม่สนใจในการเปิด มักจะเปิดแค่เพียงครั้งเดียวเท่านั้น ซึ่งเทปความรู้การเกษตรสามารถเปิดให้ฟังบ่อยๆ ครั้งได้

6. การจัดเก็บเทปความรู้การเกษตร ไม่ได้รับการดูแลอย่างดี ส่วนมากจะวางทิ้งๆ ขว้างๆ โดนแสงแดดบ้าง ซึ่งทำให้เทปเสื่อมคุณภาพเร็วกว่ากำหนด และเทปความรู้การเกษตรไม่สามารถมีประจำไว้ทุกหอได้ จึงใช้ระบบเวียน ทำให้เทปสูญหายในระหว่างทางได้

กรมส่งเสริมการเกษตร (2536) ได้สรุปปัญหาจากการสัมมนาเรื่องการใช้สื่อที่เหมาะสม เพื่อพัฒนาการส่งเสริมการเกษตรไว้ดังนี้

1. ยังไม่สามารถผลิต เทปความรู้เผยแพร่สู่ หอกระจายข่าวได้ครบทุกจุด
2. ไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการสนับสนุนการดำเนินงานของหอกระจายข่าวโดยตรง
3. ขาดงบประมาณในการบำรุงรักษาหอกระจายข่าว
4. เนื้อหาในเทปไม่สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละพื้นที่
5. ปัจจุบันยังมีไม่ครบทุกหมู่บ้าน
6. จำนวนเทปยังไม่เพียงพอทั้งเนื้อหาและจำนวนม้วน

เอกชัย พฤกษ์อำไพ และคณะ (2534) ได้สรุปปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้หอกระจายข่าวในการถ่ายทอดความรู้การเกษตร แก่ เกษตรกรในจังหวัดระยองไว้ว่า

1. ควรปรับปรุงระบบเสียงให้ชัดเจน โดยให้ความสนับสนุนในด้านงบประมาณ
2. เครื่องขยายเสียงเล็บบ่อยๆ ขาดงบประมาณซ่อมบำรุง ทำให้การฟังข่าวไม่ติดต่อกัน
3. การออกข่าวไม่ค่อยติดต่อกัน ข่าวสารที่ได้รับฟังยังมีน้อยเกินไป
4. ควรปรับปรุงข่าวสารให้ตรงกับความต้องการของผู้ฟัง
5. การทำหน้าที่กระจายข่าว ควรจะทำงานเป็นทีมจะดีที่สุด เพราะจะได้ช่วยกันคิด

ช่วยกันทำ

6. ควรสนับสนุน หอกระจายข่าวให้ได้ยินเสียงชัดเจนให้ทั่วถึง ซึ่งการรับฟังเสียงถ้าเป็นหอกระจายข่าวซึ่งตั้งเป็นหอสูงโดยใช้ลำโพง 4 ตัว จะมีปัญหาว่าบ้านที่อยู่ใกล้หอจะมีเสียงดังเกินไป และถ้าอยู่ไกลระหว่าง 901-1,001 เมตรขึ้นไป เสียงจะเบาเกินไปได้ยินไม่ชัดเจน และไม่ทั่วถึงทุกบ้าน แต่ถ้าเป็นเสียงตามสายจะติดต่อลำโพงตามเสาไฟฟ้าในหมู่บ้านก็จะได้ยินทั่วถึง แต่ต้นทุนการจัดตั้งก็สูงมาก

ธัญญา สุทนต์ และสุชาติ สมมีย์ (2535) ได้สรุปปัญหา และอุปสรรคในการผลิตสื่อและเสียงตามสายในการปฏิบัติงานชุมชน ชลประทานและพนักงานส่งน้ำในจังหวัดกาฬสินธุ์ ไว้ว่า

1. ปัญหาจากการบันทึกเทป
 - เครื่องเสียงมีประสิทธิภาพไม่ดีนัก เสียงไม่ชัดเจนเวลาทำสำเนา
2. ปัญหาจากผู้บันทึกเสียง
 - ยังไม่ชำนาญนัก มีอาการประหม่าช่วงเริ่มต้นของการบันทึกเทป ทำให้พูดผิด

หรือมีการติดอ่าง ทำให้ต้องบันทึกใหม่อยู่บ่อยๆ

3. ปัญหาจากการนำเทปไปเปิดออกอากาศอาจเปิดเทปล่าช้าไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของเรื่องทีลือให้สมาชิกได้ทราบ เช่น กรณีการแจ้งวันเปิดน้ำของโครงการหรือจำนวนวัน ที่ต้องการให้เปิดเทป

เพชรรัตน์ วรรณภีร์ (2535) ได้กล่าวว่า ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานส่งเสริมและเผยแพร่ ยังมีอยู่หลายประการซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. ไม่มีระบบในการดำเนินงานส่งเสริมและเผยแพร่ที่ชัดเจนอันอาจจะมีสาเหตุมาจาก

- ขาดแผนปฏิบัติที่ชัดเจน
- ขาดการประสานงาน
- ขาดบุคลากรที่รับผิดชอบโดยตรง

2. บุคลากรขาดเทคนิคและวิชาการด้านส่งเสริมและเผยแพร่ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจาก

- บุคลากรส่วนใหญ่ไม่มีความรู้พื้นฐาน
- การเพิ่มพูนความรู้ทางด้านแนวคิดเทคนิคปฏิบัติยังไม่เพียงพอ
- การนิเทศติดตามงานยังไม่ดีเท่าที่ควร

3. แนวทางการดำเนินงานยังไม่บังเกิดประโยชน์แก่เกษตรกร เป้าหมายอย่างแท้จริงอาจมีสาเหตุมาจาก

- มีการเน้นการประชาสัมพันธ์มากกว่าการถ่ายทอดวิชาการ
- ขาดการวิเคราะห์บุคคลเป้าหมาย
- ขาดการวิเคราะห์เนื้อหาที่เหมาะสม
- กิจกรรมการดำเนินงานยังไม่สอดคล้องกับช่องทางและโอกาสในการรับสารของ

เกษตรกร

4. การสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการอันอาจมีสาเหตุมาจาก

- อุปกรณ์เก่าล้าสมัย
- งบประมาณยังไม่เหมาะสมต่อกิจกรรม และไม่เหมาะสมกับช่วงเวลาดำเนินการ

การ

- ระเบียบ/แนวทางปฏิบัติยุ่งยาก

5. ขาดการพัฒนางานและกิจกรรมอันอาจมีสาเหตุมาจาก

- ระบบงานและกิจกรรมการส่งเสริมและเผยแพร่ของ กรมส่งเสริมการเกษตรยังไม่ดีเท่าที่ควร

ไม่ดีเท่าที่ควร

- การติดตามประเมินผลยังไม่ดีเท่าที่ควร
- การวิจัยและพัฒนาอย่างน้อยและ/หรือ ไม่มีการนำมาปรับปรุงงานอย่างจริงจัง

ปิยะนันท์ ดวงแก้ว (2533) ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคของงานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ทางหอกระจายข่าวหมู่บ้านที่กเสี่ยง จากรายงานการศึกษาค้นคว้าเรื่องการใช้สื่อในโครงการประชาสัมพันธ์เพื่อชีวิตเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ว่า

1. ขาดบุคลากรที่มีประสบการณ์ในการถ่ายทอดในหลายๆ รูปแบบ
2. เทปความรูปร่างชุดเสียงไม่ชัด
3. ผู้ดำเนินการเปิดเทปในหมู่บ้านมีการกั้มาก ทำให้การฟังไม่ต่อเนื่อง
4. ในบางพื้นที่ไม่มีเครื่องเล่นเทปจึงไม่สามารถนำเทปความรู้ไปฟังได้

ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ (2535) ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานเกษตรสัมพันธ์ จากรายงานการสำรวจความคิดเห็นที่มีต่อกงานด้านเกษตรสัมพันธ์ โดยการสำรวจความคิดเห็นจากผู้รับผิดชอบงานด้านเกษตรสัมพันธ์ พบว่า

1. อุปกรณ์ที่ใช้ขาดแคลนหรือมีจำกัด
2. งบประมาณน้อย
3. รับผิดชอบงานหลายด้านและยังขาดความรู้และประสบการณ์
4. บุคลากรน้อย ทำให้ขาดความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน
5. ตำแหน่งไม่ตายตัว
6. ทำงานนี้เพราะความจำเป็น

ในขณะเดียวกันปัญหาทางด้านเกษตรสัมพันธ์จากความคิดเห็นของผู้บริหารได้สรุปไว้ดังนี้

1. เครื่องมือ/อุปกรณ์การทำงานไม่พร้อม
2. งบประมาณค่อนข้างน้อย
3. เจ้าหน้าที่รับผิดชอบงานหลายด้าน
4. เจ้าหน้าที่เกษตรสัมพันธ์ขาดความรู้และประสบการณ์
5. ไม่มีตำแหน่งเฉพาะ
6. ผู้ปฏิบัติขาดความมั่นใจ มีการสับเปลี่ยนโยกย้ายตลอด
7. บุคลากรไม่ตรงสายงาน เจ้าหน้าที่ขาดความรับผิดชอบ การทำงานด้านนี้ต้องใช้เงิน

มาก เจ้าหน้าที่ขาดความคิดริเริ่ม

สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2538) ได้สรุปปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะของการใช้สื่อหอกระจายข่าว/เสียงตามสาย จากรายงานการประเมินผลงานส่งเสริมและเผยแพร่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประจำปี พ.ศ. 2538 โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกร 6 จังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดละ 45 ราย รวม 270 ราย ไว้ดังนี้

1. หอกระจายข่าวฟังไม่ชัดเจน

2. เครื่องขยายเสียงชำรุด
3. ค่าใช้จ่ายในการเปิด หอกระจายข่าวเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ไม่มีให้
4. การเปิด-ปิด ไม่เป็นเวลา
5. เนื้อหาของ เทปความรู้การเกษตรไม่ตรงตามฤดูกาล
6. เกษตรกรรับฟังไม่เข้าใจในเนื้อหา
7. เรื่องที่นำมาเผยแพร่ไม่น่าสนใจ

สำนักงานเกษตรจังหวัดกาฬสินธุ์ (2538) ได้สรุปปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานส่งเสริมและเผยแพร่ระดับอำเภอ โดยเฉพาะการดำเนินงานหอกระจายข่าวเพื่องานส่งเสริมการเกษตรว่า

1. เนื้อหาของเทปความรู้การเกษตรไม่เหมาะสม เช่น
 - เนื้อหาบางเรื่องไม่ตรงกับฤดูกาลเพาะปลูก
 - เนื้อหาบางเรื่องเป็นเรื่องเฉพาะพื้นที่
2. การนำเสนอหรือการเปิด เทปความรู้การเกษตรเผยแพร่ผ่านหอกระจายข่าวไม่สม่ำเสมอ เนื่องจากผู้เปิด-ปิดมีภารกิจมาก

2.13 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หอกระจายข่าวเพื่อเผยแพร่ความรู้การเกษตรแก่เกษตรกรนั้น จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ได้มีการศึกษาอยู่พอสมควร ซึ่งพอที่จะสรุปผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

ถวัลย์ กิตติสุวรรณ (2510) ได้ศึกษางานประชาสัมพันธ์ทางการศึกษา ศึกษาเฉพาะกรณีการปฏิบัติงานวิทยุกระจายเสียงของกรมประชาสัมพันธ์เขตขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่าภาษาที่ใช้ในการเผยแพร่กระจายเสียงนั้น ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นิยมฟังรายการที่ใช้ภาษาท้องถิ่น และภาษาไทยกลาง โดยมีความนิยมแตกต่างกันตามลักษณะอาชีพ และฐานะของแต่ละกลุ่มคือ กลีกรชอบฟังรายการที่ใช้ภาษาท้องถิ่น ร้อยละ 51 ภาษาไทยกลางร้อยละ 21 นอกจากนั้นนิยมภาษาอื่น ส่วนรายการบันเทิงที่กลีกรนิยมฟังคือ รายการหมอลำเรื่องมากที่สุด

ธนพล โล่ห์สุวรรณ (2524) ได้ทำการศึกษาเรื่องประสิทธิผลของเสียงตามสายที่มีต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาล ศึกษาเฉพาะกรณี เทศบาลเมืองสิงห์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ชอบฟังเสียงตามสายในช่วงเช้า และช่วงเย็น แต่ในช่วงเย็นจะมีความสนใจไม่สูงนัก เพราะทำงานอย่างอื่นไปด้วย

วราพร ศรีสุพรรณ (2524) ได้ศึกษาการนำความรู้ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมเรื่องหนองพายุปากขอไปสู่ชนบทโดยใช้เทปดัดแปลง การศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านปักจ้ง ตำบลกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า สามารถนำความรู้ ความเข้าใจ ไปสู่ชาวบ้าน และสามารถเข้าถึงประชาชนได้ดี ทำให้ประชาชนผู้รับฟังมีความรู้เพิ่มขึ้น

ประสิทธิ์ ประคองศรี และสมพงษ์ เอี่ยมวิริยวัฒน์ (2525) ได้ทำการศึกษาการใช้วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อในงานส่งเสริมการเกษตร ผลการวิจัยพบว่าการรับฟังรายการเกษตรประชากรส่วนมากรับฟังทุกวัน เมื่อถึงกำหนดเวลาจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ขอนแก่น และมก.3 ขอนแก่น ช่วงเวลาเหมาะสมที่สุดสำหรับจัดรายการเกษตรคือเวลา 05.00-06.00 น., 12.00-12.30 น. และ 19.30-20.00 น. โดยใช้ช่วงเวลา 15-30 นาที

วิจารณ์ คหัทธรา (2530) ได้สรุปผลการศึกษาการทดลองใช้หอกระจายข่าวสารในงานสาธารณสุข “โครงการพัฒนาสถิติการดำเนินงานสุขศึกษาผ่านสื่อมวลชน (วิทยุและหอกระจายข่าว) เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน” ดำเนินการใน 4 จังหวัด(เชียงใหม่ นครราชสีมา ปราจีนบุรี และสุราษฎร์ธานี) เมื่อพ.ศ. 2526 พบว่า หอกระจายข่าวสารสามารถทำให้ประชาชนได้เพิ่มความรู้และมีทัศนคติเกี่ยวกับหัวข้อปัญหาที่ใช้รณรงค์ผ่านหอกระจายผ่านหอกระจายข่าวเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 60-90 และทางด้านพฤติกรรมกาปฏิบัติในรูปธรรมที่เกิดขึ้น ผลได้อย่างชัดเจนขึ้นด้วย เช่นมีความร่วมมือในการพัฒนาความสะอาดในหมู่บ้านมีอัตราการเพิ่มในเรื่องการจัดสร้างส้วม และที่เก็บน้ำฝนไว้บริโภคเพิ่มขึ้น

ประภากรัตน์ คำลิม (2531) ได้ศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านกับการพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษากรณีบ้านคำเจริญ ต.ทุ่งใหญ่ กับบ้านโนนสมบูรณ์ ต.นาชุมแสง กิ่งอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอุดรธานี ผลการศึกษา พบว่า การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในเรื่องการช่วยเหลือแนะนำ เพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้เพิ่มขึ้นนั้น ชาวบ้านร้อยละ 90 และ 75.58 ตามลำดับ มีความเห็นว่าผู้ใหญ่นบ้านได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ โดยประกาศแจ้งข่าวสารของทางราชการเกี่ยวกับการเกษตร โดยเป็นหัวแรงในการจัดตั้งกลุ่มอาชีพทอเสื่อ ตั้งธนาคาร ส่วนที่เหลือร้อยละ 10 และ 24.42 ตามลำดับ มีความเห็นว่าผู้ใหญ่นบ้านมีความบกพร่อง จากกรณี การแบ่งเมล็ดพันธุ์พืช ยาปราบศัตรูพืช ปุ๋ย ไม่เพียงพอ และไม่ยุติธรรม โดยผู้ที่ได้รับส่วนแบ่งการแจกเมล็ดพันธุ์ พุ๋ยนั้นจะเป็นกลุ่มเครือญาติ ใกล้ชิดกันเท่านั้น

ปาริชาติ สายธนู (2533) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพของหอกระจายข่าว ในการเผยแพร่รายการเพื่อการเกษตรของสองหมู่บ้าน อำเภอเซียงใน จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรพึงพอใจการนำเสนอรายการสนทนาสลับกับเพลงมากที่สุด และพึงพอใจ

การนำเสนอรายการละครกับรายการบทความพอกัน นอกจากนั้นเกษตรกรได้รับความรู้จากรายการเพื่อการเกษตร เรื่องมะนาว ที่ผู้ศึกษาได้นำเสนอเผยแพร่ทางหอกระจายข่าว และการเห็นประโยชน์ของสื่อหอกระจายข่าวในหน้าที่ต่างๆ ของเกษตรกร

เพชร ชัยพร (2531) ได้ศึกษาเรื่อง ผู้ใหญ่บ้านกับบทบาทผู้นำชุมชน : กรณีศึกษากันตุม หมู่ที่ 1 ตำบลโคกตุม อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการศึกษา พบว่าผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านต่างๆ เช่น การรักษาความสงบเรียบร้อยและการดูแลทุกข์สุขของประชาชน การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ การดำเนินงานเรื่องการไปรษณีย์ และสวัสดิภัณฑ์ การบริหารด้านทะเบียนและบัตร การระงับป้องกันโรคต่างๆ การพัฒนาชุมชน การส่งเสริมการศึกษาศาสนา และวัฒนธรรม งานประสานงานกับเจ้าหน้าที่ ชักนำโครงการต่างๆ มาสู่หมู่บ้าน ซึ่งเป็นโครงการที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของราษฎรในหมู่บ้านและสามารถชักนำชาวบ้านให้เข้าร่วมโครงการอย่างได้ผล และการที่หมู่บ้านได้รับการพัฒนา ได้รับความมือทั้งจากภาครัฐบาลและชาวบ้าน เพราะผู้ใหญ่บ้านมีคุณสมบัติความเป็นผู้นำที่ดีคือ การมีจิตใจที่มุ่งมั่นที่จะพัฒนา มีความซื่อตรงต่อหน้าที่ มีจิตใจเป็นกุศล ยอมรับวิทยาการใหม่ๆ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีทัศนคติแบบประชาธิปไตย จงรักภักดีต่อสถาบัน มีความเป็นผู้นำ

มุกดา แก้วมณีโชติ (2532) ได้ทำการศึกษาเรื่องประสิทธิผลของสื่อเสียงตามสาย ที่มีต่อความรู้ทัศนคติ และการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการสุขาภิบาลอาหาร ของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับฟังข่าวสารต่างๆ จากสื่อเสียงตามสาย ในช่วงเช้า ระดับการเปิดรับข่าวสารจากสื่อเสียงตามสายในแต่ละสัปดาห์ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำ ทางด้านระยะเวลาที่เหมาะสมของแต่ละรายการที่ออกอากาศส่วนใหญ่เห็นควรอยู่ในช่วง 51-60 นาที รูปแบบการนำเสนอส่วนใหญ่ชอบแบบบทความประกอบเพลง และการรับฟังรายการความรู้เกี่ยวกับการสุขาภิบาลอาหาร (รายการคุยเฟื่องเรื่องอาหาร) กลุ่มตัวอย่างรับฟังความรู้จากรายการพอสมควรเนื้อหาความรู้ จากรายการสามารถเข้าใจง่าย แต่ส่วนมากจะนำความรู้จากรายการไปปฏิบัติบ้างเป็นครั้งคราว

ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ (2533) ได้ทำการศึกษา และสรุปผลการเผยแพร่เทปความรู้การเกษตรผ่านหอกระจายข่าว หรือเสียงตามสาย จากการที่ได้ผลิตเทปความรู้การเกษตรในลักษณะบทความออกเผยแพร่ตามจุดหอกระจายข่าวหรือเสียงตามสายจากปีพ.ศ. 2531-2533 จำนวน 225 จุดใน 45 จังหวัดและสืบเนื่องจากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการถ่ายทอดความรู้การเกษตรและรูปแบบการนำเสนอรายการที่เกษตรกรนิยมรับฟังทางหอกระจายข่าว” ซึ่งผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการนำเสนอเทปความรู้การเกษตรที่เผยแพร่ผ่านหอกระจายข่าวนั้น เกษตรกรสนใจรูปแบบรายการแบบบทความมากที่สุด

พิไลพรรณ กาญจนลักษณ์ (2532) ได้ทำการศึกษาเรื่องประสิทธิผลของเสียงตามสาย ที่มีต่อการรับฟังและรับรู้ข่าวสารทางด้านสาธารณสุข โดยศึกษาเฉพาะกรณีของประชากรในหมู่บ้าน ตำบลหัวสะพาน อ.เมือง จ.เพชรบุรี ผลการศึกษาพบว่าประชากรไม่ได้ให้ความสนใจกับข่าวสารด้านสาธารณสุขที่เสนอผ่านสื่อเสียงตามสายมากเท่าที่ควร อาจะมาจากการรณรงค์ทางด้านสาธารณสุข ได้กระทำผ่านสื่อหลายประเภทอยู่แล้ว ฉะนั้นเสียงตามสายจัดได้ว่าเป็นเพียงสื่อเสริมในการเผยแพร่ข่าวสารด้านสาธารณสุข ในลักษณะที่เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ซึ่งประชากรสะสมหรือรับรู้จากแหล่งอื่นแล้ว อย่างไรก็ตามประชากรให้ความสนใจรับฟังข่าวสารเสียงตามสายมาก โดยดูจากผลการวิจัยมีการรับฟังในระดับสูง และกลาง เป็นส่วนใหญ่ แสดงให้เห็นว่าเสียงตามสายน่าจะได้รับการพิจารณาให้เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งในการเผยแพร่ความรู้และข่าวสารโดยใช้ร่วมกับสื่อชนิดอื่น เพราะไม่ต้องลงทุนมาก และเป็นสื่อเฉพาะกิจภายในท้องถิ่น ย่อมสนองความต้องการของท้องถิ่นได้ดีกว่า

เอกชัย พุกษ์อำไพ และคณะ (2534) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่องการใช้ประโยชน์หอกระจายข่าว เผยแพร่ความรู้การเกษตรในท้องที่จังหวัดระยอง พบว่า ผู้ฟังและผู้ทำหน้าที่กระจายข่าวส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงอายุ 41-45 ปี จบการศึกษาชั้น ป.4 การรับฟังข่าวผู้ฟังชาวหอกระจายข่าวจะรับฟังในช่วงเช้า-เย็น ชาวที่ชอบฟังมากที่สุด คือชาวเกษตร รองลงมา คือชาวในประเทศไทย ชาวภายในหมู่บ้าน และชอบให้มีรายการเพลงสอดแทรกข่าว ชาวเกษตรที่ชอบส่วนใหญ่เป็นไม้ผล ไม้ยืนต้นต่างๆ รองลงมา เป็นการป้องกันกำจัดศัตรูพืช ดิน ปุ๋ย ความรู้ใหม่ๆ ได้แก่ การทำให้ผลไม้ออกดอกนอกฤดูกาล พันธุ์พืชต่างๆ การให้น้ำแบบต่างๆ

ผู้ทำหน้าที่กระจายข่าว มีการหาข่าวจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ในช่วงเวลา 07.00 น. และ 18.00 น. นอกจากนั้น เกษตรตำบลนำเทปโครงการความรู้การเกษตรผ่านหอกระจายข่าวไปสนับสนุน เวลาในการออกอากาศภาคเช้า เวลา 06.00-08.00 น.

ผู้ฟังส่วนใหญ่เห็นว่าควรออกอากาศ 2 ช่วงคือ ช่วงเช้า 06.00-08.00 น. และภาคค่ำเวลา 17.00-18.00 น. แต่ผู้ทำหน้าที่กระจายข่าวมีความเห็นเป็นช่วงเดียวใน 1 วัน คือ ช่วงเวลา 06.00-08.00 น. รองลงมาคือ 06.30-08.00 น. และช่วงเวลา 12.00-13.00 ตามลำดับ ที่ควรเป็น 1 ครั้ง/วัน นั้น เพราะมีภารกิจส่วนตัวต้องกระทำ

การใช้ประโยชน์จากหอกระจายข่าว ผู้ฟังได้รับความรู้และนำไปใช้ประโยชน์ได้ ร้อยละ 90.0 โดยเฉพาะเรื่องโรคไม้ผล ไม้ยืนต้น

สำหรับปัญหาที่พบได้แก่ เครื่องขยายเสียงชำรุดบ่อยๆขาดงบประมาณซ่อมบำรุง การออกข่าวไม่ค่อยติดต่อกัน และข่าวสารที่ได้รับฟังยังมีน้อยเกินไป

ไพศาล เพ่งพิต (2535) ได้ทำการศึกษาเรื่องการใช้สื่อการเรียนทางไกลของนักเรียนนอกโรงเรียน สายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออก ผลการศึกษาพบว่า เทปคาสเซ็ทเป็นสื่ออีกประเภทหนึ่งที่นักศึกษาใช้ประกอบในการศึกษา และ เป็นสื่อที่ควรส่งเสริมให้นักศึกษาเห็นคุณค่า และความสำคัญของสื่อเสริมประเภทนี้ที่มีต่อการ ศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาโดยตรง

กังสดาล ชัยยศ (2537) ได้ศึกษา ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ในจังหวัด อุตรธานี และจังหวัดเลย ที่มีต่องานเกษตรสัมพันธ์ ผลการศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการ เกษตร ร้อยละ 46.45 เห็นด้วยกับงานเกษตรสัมพันธ์ ด้านการเผยแพร่เทปความรู้การเกษตรทาง หอกระจายข่าว รองลงมาคือ ร้อยละ 38.71 เห็นด้วยอย่างยิ่งกับการเผยแพร่ความรู้การเกษตร ส่วนร้อยละ 9.68 ผู้ให้ข้อมูลไม่ออกความคิดเห็น สำหรับผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 4.45 และ 0.64 ไม่เห็น ด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งกับงานเกษตรสัมพันธ์ด้านการเผยแพร่เทปความรู้การเกษตรทาง หอกระจายข่าว ตามลำดับ สรุปผลการศึกษาคะแนนเฉลี่ย 4.12 สามารถกล่าวได้ว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเห็นด้วยกับงานเกษตรสัมพันธ์ ด้านการเผยแพร่เทปความรู้การเกษตรทาง หอกระจายข่าว

ฝ่ายวิทยุการเกษตรกองเกษตรสัมพันธ์ (2537) ได้ทำการศึกษาผลการรับฟังเทปความรู้ การเกษตร ผ่านหอกระจายข่าวประจำปี พ.ศ. 2536 ของเกษตรกร 73 จังหวัด ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรต้องการเนื้อหาของเทปมีความยาว 10-12 นาที เนื้อหาที่น่าสนใจตรงกับความต้องการ ของเกษตรกรในบางเรื่องเป็นส่วนมาก ส่วนเรื่องที่ต้องการรับฟังมากที่สุดคือ เทคนิควิธีการต่างๆ ที่ทำให้พืชเจริญเติบโต วิธีการป้องกันกำจัดศัตรูพืช การปลูกพืชต่างๆ การแปรรูปผลผลิตตาม ลำดับ ความรู้การเกษตรที่ได้รับส่วนใหญ่บอกว่ามีประโยชน์มาก และมีการนำไปใช้ประโยชน์ใน ครัวเรือนมากที่สุด

ด้านรูปแบบรายการ เกษตรกรต้องการรับฟังความรู้การเกษตรในรูปแบบละคร และ รูปแบบบทความ มากกว่ารูปแบบอื่นๆ ภาษาที่ใช้ส่วนมากเห็นว่าควรเป็นภาษากลาง และภาษา ท้องถิ่นตามความเหมาะสม เสียงผู้ดำเนินรายการส่วนมาก ต้องการให้เป็นเสียงผู้หญิงและผู้ชาย สลับกัน การนำเสนอควรให้มีเพลงแทรกมากกว่าอย่างอื่น ผู้เปิดจะเปิดให้ฟัง เรื่องละ 2-3 ครั้ง เป็นส่วนใหญ่ การนำเทปไปให้หอกระจายข่าวส่วนมากได้รับรวดเร็ว จะมีเพียงส่วนน้อยที่ต้อง ล่าช้า และต้องเดินทางเข้ามารับเอง การซ่อมแซมเครื่องเมื่อชำรุด ส่วนมากผู้ดูแลคือผู้ใหญ่บ้าน กำหนดเป็นผู้ดำเนินการ เกษตรกรส่วนมากต้องการให้มีการใช้หอกระจายข่าวถ่ายทอดความรู้การ เกษตรต่อไป และให้มีเทปได้ประจำทุกหอและให้ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ กรม

ส่งเสริมการเกษตร เป็นผู้ผลิตเห็บมากกว่า สำนักงานเกษตรจังหวัด และสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคฯ

วิลาวัลย์ ศรีศิลป์ (2533) ได้ทำการศึกษาเรื่องสภาพปัญหา และความต้องการในการรับข่าวสารข้อมูลของประชาชนในชนบท จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษา พบว่า แหล่งและประเภทของสื่อที่ประชาชนใช้รับข่าวสารข้อมูล ได้แก่ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน วัด โรงเรียน หอกระจายข่าว ป้ายประกาศหมู่บ้าน และร้านค้าที่เป็นแหล่งชุมชนของหมู่บ้าน

จิรพรรณ โสมอินทร์ (2536) ได้ทำการศึกษาการเปิดรับฟังข่าวสารด้านการเกษตร จากหอกระจายข่าวของเกษตรกรในท้องที่จังหวัดนครนายก ผลการศึกษาพบว่า อายุ ระดับการศึกษา และการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตรของเกษตรกร ไม่มีความแตกต่างกันในการนำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติ แต่รายได้ของเกษตรกรมีผลต่อการนำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติที่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ดวงใจ เครือณรงค์ (2533) ได้ทำการศึกษาเรื่อง รูปแบบการสื่อสารที่ครูอาสาสมัคร การศึกษานอกโรงเรียน ใช้ในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน : กรณีศึกษาอำเภอฉวาง จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า สื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนนั้น ครูอาสาสมัครฯ จะใช้หลายสื่อผสมกัน ส่วนใหญ่จะใช้สื่อบุคคลคือครูอาสาสมัครฯ แจกข่าวสารไปสู่ชาวบ้านด้วยตนเอง หรือครูอาสาสมัครฯ แจกผู้นำชาวบ้านไปถ่ายทอดต่อชาวบ้าน รองลงมาคือการให้หอกระจายข่าวและป้ายประกาศ โดยสื่อที่ครูอาสาสมัครฯ มีความคิดเห็นว่าจะประชาสัมพันธ์กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนไปสู่ชาวบ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด คือการแจกข่าวสารด้วยตนเอง

สนั่น สนธิสัมพันธ์ (2530) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ผลของการใช้รูปแบบรายการเทปบันทึกเสียงสำหรับรายการกระจายเสียงทาง หอกระจายข่าวในชุมชนชนบท ที่มีต่อการเรียนรู้เรื่องพยาธิใบไม้ในตับ เพื่อการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบรายการที่ใช้เทปบันทึกเสียงที่เหมาะสมในการให้ความรู้ ความเข้าใจเรื่องพยาธิใบไม้ในตับ ทางหอกระจายข่าวไปสู่ชุมชนชนบท ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. รายการให้ความรู้ควรมีความยาวประมาณ 20 นาที
2. ภาษาที่เหมาะสมในการกระจายเสียงในชุมชนชนบทคือ ภาษาท้องถิ่น
3. ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการกระจายเสียงทาง หอกระจายข่าวในชุมชนชนบท ควรจะเป็นเวลาในภาคเช้าระหว่าง 05.30 - 05.50 น.

วิรัชญ์ คงคะจันทร์ และวิลาวรรณ ปิตธวัชชัย (2537) ได้ทำการศึกษาเรื่องสื่อในงานส่งเสริม โดยทำการศึกษาในจังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า การใช้สื่อในงานส่งเสริมการ

เกษตรของเกษตรตำบล แยกเป็นประเภทของสื่อและมีการใช้ในการปฏิบัติงานในระดับมากมี 6 ประเภท คือ การเยี่ยมเยียน การประชุม การฝึกอบรม เอกสารคำแนะนำ รายการเกี่ยวกับความรู้ทางเกษตรทางหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน และโปสเตอร์

สมควร จำปี และคณะ (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้านในประเทศไทย พ.ศ. 2531 โดยศึกษาจาก 497 หมู่บ้านใน 36 จังหวัดทั่วประเทศ ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร ร้อยละ 53.7 ดำเนินการโดยกลุ่มบุคคล นอกจากนั้นดำเนินการโดยตัวบุคคล ร้อยละ 46.5 ส่งกระจายเสียงสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ทุกวัน ช่วงเวลาที่ส่งกระจายเสียงมากที่สุดคือ 05.00 - 07.00 น. เป็นการส่งกระจายเสียงข่าวตามหมู่บ้าน และข่าวทั่วไปมากที่สุด โดยใช้วิธีทำรายการสดเป็นอันดับที่หนึ่ง ส่วนการสนับสนุนกิจกรรมหอกระจายข่าวสารพบว่า กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบายสนับสนุนกิจกรรมหอกระจายข่าวสารชัดเจน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เริ่มมีนโยบายชัดเจนขึ้นนอกนั้นยังไม่มียุทธศาสตร์ชัดเจนนัก ที่สำคัญคือการสนับสนุนของทุกหน่วยงานยังกระจุกกระจายไม่ครบวงจร ไม่ทั่วถึง และขาดการประสานงานในทุกระดับ

พจน์ บุญเรือง (2536) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพการใช้สื่อของเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลในภาคตะวันตก ผลการวิจัยพบว่า ในกิจกรรมการเผยแพร่ความรู้ เกษตรตำบลระบุว่าใช้ หอกระจายข่าวมากที่สุด รองลงมาคือ แผ่นพับ/แผ่นปลิว มีจำนวนเท่ากับโปสเตอร์ ส่วนในกิจกรรมประสานงานใช้เทปโทรทัศน์ กับการคัดเลือกเกษตรกร และเผยแพร่เคลื่อนที่มากที่สุด โดยที่เนื้อหาวิชาการแต่ละสื่อเน้นข่าว และไร่นาแบบผสมผสานเป็นหลัก

กิตติพันธ์ จันทาศรี (2538) ได้ทำการศึกษา บทบาทของผู้นำหมู่บ้านในการใช้หอกระจายข่าวเพื่อเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการหอกระจายข่าวเพื่อส่งเสริมการเกษตร ในอำเภอเมือง กมลาไสย และอำเภอยางตลาด จำนวน 30 ราย พบว่า ผู้นำหมู่บ้านมีบทบาทในการใช้หอกระจายข่าวเพื่อเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรดังนี้

1. ด้านแหล่งข้อมูลและสื่อ ผู้นำหมู่บ้านมีแหล่งข้อมูลข่าวสารความรู้การเกษตรจาก 4 แหล่งเท่ากัน คือ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมปศุสัตว์ กรมประมง และกรมชลประทาน สื่อที่ผู้นำหมู่บ้านทุกคนนำเปิดผ่านหอกระจายข่าว คือ เทปความรู้การเกษตร

2. ด้านการรับเทปและคุณภาพของเทป ผู้นำหมู่บ้านส่วนใหญ่ได้รับเทปจากเกษตรตำบลวันประชุมสภาตำบล ส่วนใหญ่จะได้รับเทปเดือนละ 1 ตลับ ส่วนใหญ่จะได้รับเทปสัปดาห์ละ 1 ครั้ง คุณภาพของเทปอยู่ในเกณฑ์ดี

3. ด้านการเผยแพร่ ผู้ใหญ่บ้านมีรูปแบบรายการเหมือนกันมากที่สุด คือเปิดเทปความรู้การเกษตร ส่วนใหญ่เคยเข้ารับการฝึกอบรมด้านการเกษตร ผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่เปิดเทปในเวลา 05.30 น. โดยส่วนใหญ่เปิดครั้งละมากกว่า 2 เรื่อง เกษตรกรสนใจรับฟังในเวลาเช้า มากกว่าเวลาอื่น โดยผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่เปิดเทป 3-4 วันในรอบสัปดาห์ และเปิด 2 ครั้ง และมากกว่า 2 ครั้ง ในเรื่องเดิมก่อนจะเลิกเปิด

4. ด้านการรับฟังข่าวสารจากเทปความรู้การเกษตรของเกษตรกร ผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่เห็นว่า เกษตรกรสนใจฟังมาก เพศชายสนใจมากที่สุด ช่วงอายุ 26-45 ปี มีความสนใจมากที่สุด กลุ่มเกษตรกรมีความสนใจรับฟังมากที่สุด ผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่มีการประเมินผลผู้ฟังโดยวิธีการสังเกต ส่วนใหญ่ผู้ใหญ่บ้านจะเก็บเทปไว้เปิดเมื่อต้องการจะเปิดซ้ำ

5. ด้านความเหมาะสมของเนื้อหา และความเป็นประโยชน์ของเทป ผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่เห็นว่าเทปมีความเหมาะสมดี และเป็นประโยชน์มาก

6. ด้านการได้รับการตอบแทนจากการเปิดเทป ผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่ไม่ได้รับสิ่งตอบแทนแต่ผู้ใหญ่บ้านทั้งหมดต้องการสิ่งตอบแทน โดยผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่มีความต้องการสิ่งตอบแทนเป็นอะไรก็ได้ ถ้าเป็นเงินผู้ใหญ่ส่วนใหญ่ต้องการเงินเดือนละ 200 บาท เป็นค่าตอบแทน

7. ด้านปัญหาและอุปสรรค ผู้ใหญ่บ้านไม่มีปัญหาในเรื่องต่อไปนี้ คุณภาพเทปไม่ดี เรื่องที่ผลิตไม่ตรงฤดูกาล /ความต้องการ ขาดความรู้การดูแลรักษาเทป ทำงานคนเดียว เกษตรกรให้ความสนใญ่น้อย ครอบครัวยุไม่สนับสนุน ผู้ใหญ่บ้านมีปัญหในระดับน้อยในเรื่องต่อไปนี้ การส่งเทปล่าช้า จำนวนเทปต่อน้อย ไม่ได้รับสิ่งตอบแทน ขาดความรู้เรื่องที่ทำมาเผยแพร่ เสียค่าไฟฟ้ามาก และผู้ใหญ่บ้านมีปัญหในระดับปานกลางในเรื่องต่อไปนี้ การส่งเทปไม่สม่ำเสมอ มีเวลาน้อย เพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้รำคาญ เครื่องขยายเสียงชำรุดบ่อย แต่ไม่พบผู้ใหญ่บ้านที่มีปัญหาในระดับมากแต่อย่างใด

8. ด้านข้อเสนอแนะและความคิดเห็น ผู้ใหญ่บ้านทั้งหมดมีความเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะทั้งหมด ซึ่งประกอบด้วย การสร้างหอกระจายข่าวเฉพาะกรมส่งเสริมการเกษตร จ้างผู้ทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้โดยเฉพาะ ให้ค่าตอบแทนแก่ผู้ใหญ่บ้าน จัดอบรมความรู้การเกษตรแก่ผู้ใหญ่บ้าน ให้เกษตรกรตำบลส่งเทปให้ตรงเวลา ควรเผยแพร่ความรู้การเกษตรทุกเดือนไม่ขาดช่วง ผลิตเรื่องให้ตรงฤดูกาล และภูมิภาคนั้นๆ ให้มีเอกสารคำแนะนำประกอบเทป ให้เจ้าหน้าที่ออกติดตามงานทุกเดือน การสนับสนุนค่าไฟฟ้าในแต่ละเดือน

กิตติพันธ์ จันทาศรี (2538) ได้ทำการศึกษาเรื่องประโยชน์ที่ได้จากการรับฟังหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านของเกษตรกร กรณีศึกษา บ้านท่อน ตำบลโนนท่อน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า เกษตรกรผู้รับฟังหอกระจายข่าว ได้รับประโยชน์ในด้านการเกษตรดังนี้

1. เรื่องที่รับรู้และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้มากในเรื่องเกี่ยวกับ การเลี้ยงวัวไทยไว้ขาย การป้องกันกำจัดโรคแมลงศัตรูไหม การใช้ปุ๋ยกับไม้ดอกไม้ประดับ หม่อนพันธุ์ส่งเสริมและการขยายพันธุ์หม่อน การใช้หนอนข้าวเหนียวเลี้ยงปลา การชี้แจงโครงการปรับระบบโครงสร้างการผลิตทางการเกษตร (คปร.)

2. เรื่องที่รับรู้และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้น้อยในเรื่องเกี่ยวกับการปลูกหญ้าแฝก พันธุ์ของหญ้าแฝก

3. ในเรื่องที่เข้าใจและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้มากในเรื่องเกี่ยวกับการจัดตลาดนัด ถั่วเหลือง การป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยในโค-กระบือ หลักการใส่ปุ๋ยเคมีให้มีประสิทธิภาพ การปรับปรุงดินเพื่อเกษตรกรรม การปรับปรุงการเลี้ยงไก่พื้นเมือง การเปิด-ปิดน้ำโครงการชลประทานน้ำพอง-หนองหวาย

4. เรื่องที่เข้าใจและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้น้อยในเรื่องเกี่ยวกับการทำการเกษตรแบบยั่งยืน

5. เรื่องที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ในเรื่องเกี่ยวกับการป้องกันกำจัดศัตรูพืช การใส่ปุ๋ยคอกบำรุงดิน การแลกเปลี่ยนพันธุ์ข้าว

6. เรื่องที่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ในเรื่องเกี่ยวกับการปลูกพืชฤดูแล้งในเขตชลประทาน การเลี้ยงปลาในนาข้าว

นอกจากนั้น เกษตรกรผู้รับฟังยังได้พบปัญหาอุปสรรคการรับฟัง พร้อมมีข้อเสนอแนะในด้านต่างๆ ดังนี้

1. เกี่ยวกับตัวหอกระจายข่าว ได้แก่ปัญหาเครื่องกระจายเสียงชำรุด ขาดงบประมาณในการซ่อมบำรุง วิทยุแท่งที่ใช้เปิดชำรุดบ่อย โดยเกษตรกรมีข้อเสนอแนะได้แก่ ควรมีการจัดซ่อมอย่างรีบด่วน หรือถ้าชำรุดมากก็ดำเนินการหาซื้อใหม่ ควรมีการเก็บค่าบริการจากหน่วยงานที่เข้ามาใช้บริการ เพื่อนำเงินไว้เป็นค่าซ่อมบำรุง

2. เกี่ยวกับเรื่องที่เผยแพร่ ได้แก่ปัญหาเนื้อหาเป็นวิชาการ เข้าใจยาก เรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพมีน้อย ฟังแล้วนำไปปฏิบัติได้ยาก โดยมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีเอกสารประกอบเรื่องที่เผยแพร่ เพิ่มจำนวนเรื่องที่น่าสนใจให้มากขึ้น และเป็นเรื่องที่ไม่ซับซ้อนเข้าใจง่าย

3. เกี่ยวกับการนำเสนอ ได้แก่ปัญหาการนำเสนอไม่สม่ำเสมอ โดยเกษตรกรมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการนำเสนอให้สม่ำเสมอ ควรนำเสนอข่าวจากทางวิทยุกระจายเสียงด้วย ควรนำเสนอเรื่องเดิมให้มากกว่า 1 ครั้ง

4. เกี่ยวกับตัวผู้ฟังหรือเกษตรกร ได้แก้ปัญหาเวลาวางไม่ตรงกับเวลาเปิดหอกกระจายข้าว การศึกษาดำฟังไม่เข้าใจเนื้อหา นำไปปฏิบัติได้น้อย บ้านอยู่ไกลจากหอกกระจายข้าว โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้ ควรมีการเปิดสม่ำเสมอ ควรมีเอกสารประกอบเรื่องที่เผยแพร่ ควรมีการสาธิตเรื่องที่เผยแพร่จากเจ้าหน้าที่ของเรื่อง ควรเป็นภาษาที่เข้าใจง่าย

ภูวดล จันทศร (2539) ได้ศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรโดยวิธีการใช้เทปบันทึกเสียงผ่านหอกกระจายข้าวในจังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า งบประมาณในการสร้างหอกกระจายข้าวสร้างจากเงินของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นส่วนใหญ่ จำนวนครั้งของการออกอากาศของหอกกระจายข้าวในหนึ่งวันที่เกษตรกรรับฟัง ร้อยละ 70.1 กระจายข้าววันละ 1 ครั้ง และร้อยละ 29.9 วันละ 2 ครั้ง นอกจากนี้ยังพบว่าจำนวนวันของการออกอากาศในหนึ่งสัปดาห์ที่เกษตรกรรับฟัง ร้อยละ 58.5 ออกอากาศทุกวัน ร้อยละ 23.6 สัปดาห์ละ 5-6 วัน และร้อยละ 17.9 สัปดาห์ละ 3-4 วัน โดยผู้ควบคุมดูแลจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายของหอกกระจายข้าวโดย 9 รายใน 10 รายของกลุ่มตัวอย่างสรุปว่า กำหนด ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ดูแลหอกกระจายข้าวเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย ส่วน 1 รายระบุว่าใช้กองทุนหมู่บ้านเป็นค่าใช้จ่าย ส่วนช่วงเวลาในการออกอากาศของหอกกระจายข้าวตอนเช้าเวลา 05.30-08.00 น. และตอนเย็นระหว่างเวลา 17.30-19.00 และมีการเปิดเทปความรู้การเกษตรครั้งละ 1 เรื่อง และมีความถี่ในการเปิดสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ส่วนปัญหาที่สำคัญของการดำเนินงานได้แก่ อุปกรณ์การกระจายเสียงชำรุดบ่อย และเครื่องขยายเสียงกำลังส่งไม่ดี

Ricardo Ramirez and Teresa Stuart (1994) ได้ทำการศึกษาศักยภาพการติดต่อสื่อสารในชุมชนของเกษตรกรในฟิลิปปินส์ ทำการศึกษาโดยใช้วิธีการ RRA โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากคนในชุมชนซึ่งเป็นชายและหญิง จำนวน 10-12 คน ที่มีความแตกต่างกันในเรื่องของอายุ การศึกษา โดยจะศึกษาทั้งในด้านการเกษตร และนอกด้านการเกษตร เช่น เศรษฐกิจ สินเชื่อ โดยการศึกษาจะมีการให้หอกกระจายข้าวเป็นสื่อในการเผยแพร่ความรู้ หรือเรียกว่า การสื่อสารทางอากาศ โดยมีการเปิดหอกกระจายข้าว 3 ครั้ง ต่อสัปดาห์ ครั้งละ 15-20 นาที และเปิดในตอนเช้าและตอนเย็น ในบางครั้งมีการใช้สื่อวีดีโอ ในการเผยแพร่ด้วย ซึ่งจุดมุ่งหมายของโครงการเพื่อพัฒนาข่าวสารความรู้ เครื่องมือการเกษตร ซึ่งผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีการตื่นตัว มีความสนใจกระตือรือร้นในการรับฟังข่าวสารความรู้ทางการเกษตรเป็นอย่างดี